

Masterproef aangeboden tot
het verkrijgen van het
diploma Master of Arts in het
tolken

**Het 'Corps des Interpètes' tijdens de Eerste
Wereldoorlog**
Belgische tolken tussen de Britse en de Belgische soldaten en de
lokale bevolking aan het IJzerfront

Door: Lisa Wouters
Promotor: Dr. Wim Coudenys

ACADEMIEJAAR 2016-2017

Woord vooraf

Deze meesterproef kadert in het behalen van mijn Master in het Tolken. Nadat ik jaren in het buitenland had gewoond, was talen iets dat in mijn bloed zat. Het was dan ook voor niemand een verrassing dat ik ervoor koos om na mijn middelbaar de opleiding Bachelor in de Toegepaste Taalkunde te beginnen aan de Katholieke Universiteit Leuven Campus Antwerpen.

Tijdens mijn Master in het Tolken heb ik me gespecialiseerd in het juridisch domein. Maar ook een ander domein kwam dankzij deze thesis aan bod: het historisch aspect van tolken. Geschiedenis heb ik altijd interessant gevonden, en daarom koos ik ook heel bewust voor dit onderwerp binnen de Eerste Wereldoorlog. Omdat ik hier nog niet veel ervaring mee had, heeft het schrijven van deze meesterproef toch heel wat voeten in de aarde gehad. Er is een hele nieuwe wereld voor me opengegaan, waarin ik me plots urenlang in archieven bevond, of microfilms onderzocht van 100 jaar geleden.

Zonder de hulp van een paar mensen was dit zeker niet gelukt. Daarom wil ik van deze gelegenheid gebruik maken om hen even te bedanken. Ten eerste wil ik mijn promotor Dr. Wim Coudenys bedanken voor zijn begeleiding en inzet. Zijn passie voor geschiedenis en eindeloze kennis over alle aspecten van de Eerste Wereldoorlog zijn bewonderenswaardig. Deze thesis zou hier ook niet zijn geweest zonder de steun en motiverende woorden van mijn vriend. Ten slotte hebben mijn ouders me een duwtje in de rug gegeven wanneer nodig en dat niet enkel tijdens het schrijven van deze thesis, maar tijdens mij volledige bachelor- en masteropleiding. Van harte bedankt, allemaal.

Inhoudstafel

Abstract	4
Inleiding	5
De talenkwestie in België in 1914	6
Tolken in conflicten	7
Methodologie	
Onderzoeksvragen.....	8
Onderzoeksopzet.....	8
Tolken aan het IJzerfront tijdens de Eerste Wereldoorlog: het Corps des Interprètes	
We verstaan elkaar niet! Wat nu?	10
Chaos! Hoe organiseren we ons?	10
Je veux être interprète, sir. May I?	13
Wat moet ik doen als tolk? En wat niet?	15
Yes, heroverd!	17
What do we 'porte', monsieur?	18
The interpreter to the outsider	21
Achiel Van Walleggem	22
Een aantal tolken toegelicht	24
Maurice de Hasque	24
Ernest Claes	25
Hendrik de Man	26
Conclusie	28
Suggesties voor verder onderzoek	29
Literatuurlijst	30
Bijlagen	32
Bijlage 1: Koninklijk Besluit 4793	32

Abstract

A lot has been written about the First World War, but one aspect is often forgotten: the different languages and cultures. When the Belgian army was attacked by Germany in 1914 the British army came to their aid. As a result, the French-speaking and Flemish-speaking soldiers had difficulties communicating with their English-speaking counterparts. The Belgian authorities could not ignore the repercussions caused by this language barrier and established the 'Corps des Interprètes'. This 'Corps of Interpreters' was formed by Belgian soldiers who had sufficient knowledge of the English, French, and preferably also the Dutch language.

This thesis aims to give a general overview of the corps. This is done by applying a historical approach. The base of this research was formed by the ex-CDH archives in the Royal Museum of the Armed Forces and Military History located in the Cinquantenaire Park in Brussels. The archives were reviewed and a historical approach was applied. Both internal and external criticism were then used to analyze the content. As a lot of material was destroyed or lost during the war, most of the documents date from the later years. Consequently, the content determined what could be researched.

The elements that were researched include the theoretical and practical organization of the corps, the recruitment of the interpreters, as well as their tasks. Despite the crisis, a lot of thought went into the creation of this Corps. The interpreters were selected ad hoc, but were trained before they were sent to the field. They were put into action in various settings, which resulted in a varied range of duties. Furthermore, this thesis also includes the reports of a few interpreters active in this Corps. Their testimonies show how their operations worked in practice and how this often differed from what was dictated in the documents that laid out the rules for the Corps.

Inleiding

'Languages can be used as weapons and they certainly also go to war in conflicts where combatants cannot understand each other or cannot understand the people they make contact with.'

Jesus Baigorri-Jalón, 2010, p7

Toen België onafhankelijk werd in 1830 waren daar, ten gevolge van het Verdrag van Londen, een reeks voorwaarden aan verbonden. Zo werd België een neutrale staat en werd die neutraliteit gewaarborgd door de Europese grootmachten – Pruisen, Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland en Oostenrijk (Coolsaet, 1998, p40). Jarenlang hielden ze vast aan die neutraliteit, maar op 2 augustus 1914 was er toch een moment van twijfel bij de Belgische regering en Koning Albert wanneer Duitsland vroeg om door België op te rukken om zo ten oorlog te treden tegen het Franse leger (De Schaepdrijver, 2013, p.62). Uiteindelijk besliste de ministerraad toch om Duitsland de toegang te weigeren, waardoor op dinsdag 4 augustus de eerste Duitse troepen de grens overstaken om richting Luik te trekken (De Schaepdrijver, 2013, p.68).

Het Belgische leger was echter niet voorbereid op een lange oorlog, aangezien ze rekenden op hun garanten. De aankomst van het British Expeditionary Force aan het front op 7 augustus was bijgevolg zeer welkom. Het BEF kwam naar België met 4 infanteriedivisies en één cavaleriedivisie. België had echter ook voor hun komst geen voorbereidingen getroffen.

De talenkwestie in België in 1914

De Engelstalige soldaten kwamen in aanraking met een Belgisch leger waar taal toen reeds een zeer netelige kwestie was. In die tijd waren er ongeveer 4,150,000 Nederlandstaligen tegenover 3,800,000 Franstaligen in België (Cuestion Flamande, 1917, p.31). Dat vertaalde zich in het leger, waar de meerderheid van de soldaten Vlamingen waren. Als er wordt gekeken naar de gevallen soldaten in de Eerste Wereldoorlog zijn er daar ook beduidend meer Vlamingen overleden dan Walen: 64% tegenover 36% (Delvaux, 2014, p.1). Desalniettemin was Frans de voertaal tijdens de Eerste Wereldoorlog. De officieren waren meestal afkomstig uit de Franstalige bourgeoisie (Delvaux, 2014, p.1).

De Vlaams-nationalisten vonden dit het ideale moment om over te gaan tot actie en zo werd het activisme geboren (Remy & Voye, 1979, p.46). Duitsland probeerde gebruik te maken van deze situatie door bepaalde eisen van de activisten te bewerkstelligen, zoals de vernederlandsing van de Universiteit van Gent. Onder die omstandigheden ontstond ook het IJzerfront, dat vooral actie voerde opdat de Franstalige officieren meer respect zouden tonen voor de Nederlandstalige soldaten (Platel, 2004, p.42). Dit deden ze ook succesvol, want na de oorlog wonnen ze tijdens de eerste verkiezingen van 1919 één zetel.

Zodoende had men in die tijd in België dus reeds twee verschillende landstalen, waar, met de komst van het multinationale leger van Groot-Brittannië en zijn talloze kolonies, nog veel talen bijkwamen. Er waren aan het IJzerfront soldaten afkomstig van 5 continenten. Er zouden soldaten van vijftig verschillende culturen begraven zijn in de Westhoek (Dendooven, & Chielens, 2008, p.201). Dit zorgde voor heel wat gecompliceerde situaties

bij de dagdagelijkse contacten tussen de soldaten van verschillende landen onderling, maar ook tussen hen en de plaatselijke bevolking.

Deze thesis richt zich echter specifiek op de interactie tussen enerzijds het Belgische leger en de Vlaamse bevolking en anderzijds de Britse soldaten. De ontmoeting van die twee landen, die op zichzelf al meertalig en multinational waren, bracht heel wat linguïstische moeilijkheden met zich mee. Ten eerste was het taalconflict tussen Nederlandstaligen en Franstaligen in België voor de Britten niet helemaal duidelijk (Walker & Declercq, 2016, p.162). Ze haalden de termen Belg, Vlaming, Nederlands en Frans wel eens door elkaar.

Ten tweede kende het gros van de Britse soldaten geen Frans, laat staan Nederlands. Zelfs onder de vier belangrijkste ministers was er maar één, Balfour, die het Frans een beetje machtig was. Maar ook langs de Franstalige kant viel het tegen. De Britten verwachtten namelijk dat hun Franstalige tegenhangers het Engels wel machtig waren. Maar zoals ook brigadegeneraal A.F.U. Green mocht ontdekken was dit enkel een mythe (Walker & Declercq, 2016, p.28).

De Britse officieren deden echter wel moeite om Frans te leren. Zo werden er verschillende woordenboeken en handleidingen gepubliceerd voor soldaten die op zichzelf een mondje Frans wensten bij te leren. Die bleken behoorlijk populair. Zo werden er in 1915 alleen al 65,000 kopieën gepubliceerd van *What to Say and How to Say it in France* van WJ Herman (Walker & Declercq, 2016, p.30). Die werden gegeven aan de soldaten aan het front opdat ze toch zouden beschikken over een basiswoordenschat voor onder andere militaire situaties. Ook *The Soldiers' English-French Conversation Book*, uitgebracht in 1914, had veeleer een praktisch nut. Meerdere Britse militairen probeerden zichzelf tijdens hun beperkte vrije tijd dan een paar woorden en zinnen aan te leren. Maar misschien nog leerrijker waren de momenten waarop ze informele gesprekken voerden met hun Franse of Belgische medesoldaten of de lokale burgers.

Een woordje Frans leren was geen overbodige luxe voor de Britse militairen. Ze werden namelijk wel eens onder vuur genomen wanneer ze door de taalbarrière niet konden duidelijk maken aan de Franstalige soldaten dat ze hun bondgenoten waren. Hun basiskennis van het Frans of Nederlands kon hen bovendien helpen bij de communicatie met de lokale bevolking. Hierdoor konden ze allicht zelfs met hen onderhandelen om extra comfort te bekommen (Walker & Declercq, 2016, p.35). Maar het verschaftte hen simpelweg ook plezier. Met een paar woordjes Frans en Nederlands konden ze namelijk communiceren met de plaatselijke vrouwen en hen het hof maken. Uiteindelijk kwamen veel van de Britse soldaten aan het IJzerfront voor het eerst in aanraking met een ander land en diens cultuur en taal. Hun pogingen om de taal te leren waren vaak lachwekkend en zorgden voor een vorm van ontspanning, (Walker & Declercq, 2016, p.37).

Maar de Belgische militairen hadden ondertussen ook door dat het leren van wat Engels hen voordelen konden opleveren. Zo beschrijft Pastoor Van Walleggem (2014, p.340) op 28 augustus 1916 in zijn dagboek, dat later in deze meesterproef ook nog aan bod komt, hoe hij in Poperinge getuige is van twee dronken Belgische soldaten die het volgende roepen: 'Belgium good, Australia very good! Belgium no money, Australia plenty money!'. De Belgische soldaten hadden namelijk door dat door dit te roepen, ze getrakteerd werden door de Australische militairen. Daarnaast konden de plaatselijke burgers ook niet anders dan wat Engels leren. Vooral voor de handelaars was dit zeer belangrijk, want de Britse militairen waren ondertussen vaste klanten geworden.

Al met al waren zowel van de Britse als de Belgische kant talloze pogingen om de taalbarrière weg te werken. Er ontstond een veel positievere wisselwerking tussen de verschillende partijen aan het IJzerfront, die leerden samenleven ondanks de grote verschillen tussen de volkeren.

Tolken in conflicten

Die wisselwerking tussen de diverse partijen is echter ook te danken aan een speciale groep militairen die zich inzette: de tolken. Om belangrijke zaken te regelen tussen de Britse militairen en de lokale bevolking, was er immers nood aan mensen die de verschillende talen op een meer grondige manier beheersten.

Tolken worden al sinds het begin van de geschiedenis ingezet tijdens verschillende fasen van een conflict. Ten eerste worden tolken ingeschakeld tijdens de voorbereidende fase van de inlichtingendiensten en diplomatie. Ook tijdens de oorlog zelf hebben de verschillende diensten nood aan tolken om de diverse operaties te coördineren, te kunnen communiceren met de lokale burgers, propaganda-activiteiten te organiseren en dergelijke. Na de oorlog speelden de tolken een essentiële rol bij de onderhandelingen betreffende de wapenstilstand, de re-integratie van militairen in het burgerlijke leven, etc. Maar ook in de zaken die zich vaak voordeden in de militaire gerechten waren ze onmisbaar (Baigorri-Jalon, 2010, p.7). Kortom, tolken waren werkzaam in alle onderdelen van de oorlog.

Doordat ze ingezet werden in een dergelijk grote variëteit aan contexten is het moeilijk om een definitie te geven van een 'conflicttolk' of een beschrijving van hun taken. Baigorri-Jalón (2010, p.20) verklaart dat juist het gebrek aan regels de norm lijkt te zijn voor de taken van tolken die ingezet worden tijdens conflicten. Het zijn de oversten van de tolk die de rol van de tolk bepalen aan de hand van hun behoeften inzake de linguïstische uitwisselingen met geallieerden of vijanden.

Ondanks hun cruciale rol, waren ze vaak onzichtbare actoren die nauwelijks voorkomen in onderzoek. Taal tijdens oorlogen is in het algemeen een concept dat pas het afgelopen decennium meer onder de aandacht wordt gebracht door nieuw onderzoek naar bijvoorbeeld humanitaire missies in Irak, de Koude Oorlog, of de Nazi's tijdens de Tweede Wereldoorlog (Gómez Amich, 2013, p.16). Maar de rol van tolken tijdens de Eerste Wereldoorlog is een gebied waar nog maar weinig onderzoek naar is gevoerd.

Een voorbeeld hiervan is het verwaarlozen van de rol van tolken tijdens de vredesonderhandelingen na de Eerste Wereldoorlog. In de tolkwetenschap wordt de Tweede Wereldoorlog en de daarbij horende Processen van Nurenberg gezien als het begin van conferentietolken, maar eigenlijk werden de eerste conferentietolken reeds ingezet na de Eerste Wereldoorlog, tijdens de Vredesconferentie van Parijs in 1919 (Walker & Declercq, 2016, p.104). Tot dan was de voertaal van diplomatie steeds het Frans geweest. Tijdens de Vredesconferentie van Parijs werden de beslissingen vooral genomen door de 'Grote Vier': de Franse, Italiaanse, Britse en Amerikaanse leiders. En het waren vooral die twee laatste die ervoor opperden om ook Engels als voertaal in te voeren. Uiteindelijk werd de tweetaligheid ingevoerd, waardoor de Vredesconferentie van Parijs de eerste diplomatische gelegenheid werd waar tolken ingeschakeld werden (Walker & Declercq, 2016, p.105). Het grote verschil is dat men in 1919 nog consecutief tolkte, terwijl conferentietolken nu gelijkgesteld wordt met simultaan tolken.

Methodologie

Onderzoeksvragen

Ondanks de grote hoeveelheid informatie, is er nog maar weinig onderzoek gevoerd naar de vertaal- & tolkdiensten tijdens de Eerste Wereldoorlog. Daarom was het voornaamste doel van dit onderzoek dan ook de verkenning van de bronnen. Met die aanpak wilde ik een algemeen beeld vormen van hoe er in die periode werd omgegaan met de verschillende talen op het veld.

De onderzoeksvraag luidt dan ook:

Hoe werden de vertaal- & tolkdiensten georganiseerd tijdens de Eerste Wereldoorlog?

Die hoofdonderzoeksvraag heeft op zijn beurt geleid tot het ontstaan van verschillende subvragen:

Wie kwam in aanmerking om tolk te worden in het 'Corps des Interprètes'?

Werden de tolken opgeleid? Zo ja: wat hield die opleiding in?

Welke taken had een tolk?

Onderzoeksopzet

Om een antwoord te vinden op de onderzoeksvragen, werd een archiefonderzoek gevoerd. De archieven die vooral werden geconsulteerd voor dit onderzoek zijn de ex-CDH/Moskou-archieven; een oud/historisch archief, omdat de instelling waarover de documenten rapporteren niet meer bestaat. De archieven zijn te vinden in het documentatiecentrum van het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis, gelegen in het Brusselse Jubelpark. Deze archieven werden in 2002 gerepatriëerd vanuit Moskou en zijn beschikbaar in de leeszaal (www.klm-mra.be).

Er is reeds een inventaris opgesteld van deze dossiers dat dient als inhoudstafel, waardoor de documenten gemakkelijker te raadplegen waren. In totaal waren er een twintigtal dossiers. De eerste tien dossiers bevatten vooral de briefwisseling betreffende de Belgische vertaler-tolken die aangehecht waren bij verschillende eenheden. De andere tien dossiers zijn vooral alfabetische registers met de namen van de tolken, hun mutaties, bezoldigingen, adressen, enz. Sommige dossiers hadden maar een inhoud van een veertigtal pagina's, maar anderen bevatten wel tot driehonderd pagina's. Het volledige corpus was met andere woorden behoorlijk omvangrijk.

Er zijn een aantal sleuteldocumenten die de basis vormen voor dit onderzoek. Zo is er het Koninklijk Besluit van 1917 waarin het tolkenkorps officieel werd ingesteld. Er zijn ook een paar boeken die zich bevinden in het documentatiecentrum van het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis zoals 'Les Interprètes Belges dans l'Armée Britannique' en 'Aide-memoire de l'interprète Belge' (www.klm-mra.be).

De bronnen zijn dus zowel overblijfselen als overleveringen. Dit is een klassiek onderscheid dat wordt gemaakt (Boone, 2011, p.1). Overblijfselen zijn voorwerpen die 'uit' het verleden komen, terwijl getuigenissen 'over' het

verleden gaan. Er zijn documenten die tijdens de oorlog zelf werden geschreven, maar ook documenten die nadien pas werden gepubliceerd.

Ondanks de aanwezigheid van een geïnventariseerd archief dat geraadpleegd kon worden, brachten deze archieven ook bepaalde moeilijkheden met zich mee. Het gaat om documenten die dateren van ongeveer 100 jaar geleden en dus enorm verouderd zijn. Op de hoofdkwartieren waren er vaak wel typemachines, maar op het veld was met de hand brieven schrijven vaak de enige mogelijkheid. Die documenten zijn over de jaren heen bovendien behoorlijk vergeeld, wat de leesbaarheid niet heeft bevorderd.

Overigens zijn er tijdens de oorlogsjaren veel documenten verloren gegaan of vernietigd. Zodoende zijn de archieven nu eigenlijk nog maar een partiële weergave van alle documenten die er toen moeten zijn geweest. Het merendeel van de dossiers dateren dan ook van de laatste jaren van de oorlog en de jaren na afloop van de oorlog, 1917-1920. Van de beginjaren van de Eerste Wereldoorlog, 1914-1916, is amper iets terug te vinden in de archieven. Dit beperkt het onderzoek en bijgevolg bepaalt wat wél in de documenten staat wat er onderzocht kon worden.

Daardoor is het belangrijk om historische kritiek toe te passen op deze bronnen. Bij deze bronnen moet er gekeken worden naar zowel de bron zelf als de inhoud ervan. Er wordt met andere woorden zowel aan externe als aan interne kritiek gedaan (Boone, 2011, p.101). Vooral interpretatiekritiek is hier van toepassing aangezien er wordt gekeken naar de inhoud van de bron en de eventuele bijbedoelingen achter die inhoud.

Anderzijds werd er ook rechtzinnigheidskritiek toegepast (Boone, Howell & Prevenier, 2000). De sleuteldocumenten dienden als basis en de informatie die in de archieven werd gevonden werd hieraan getoetst. Vooral de persoonlijke ervaringen van onder andere de tolken zelf geven aan hoe het er in de praktijk aan toe ging en weerspiegelen of het effectief gebeurde zoals vastgelegd was in de officiële documenten zoals het Koninklijk Besluit nummer 4793, dat in bijlage één kan worden teruggevonden.

Tolken aan het IJzerfront tijdens de Eerste Wereldoorlog: het Corps des Interprètes

We verstaan elkaar niet! Wat nu?

Toen de Eerste Wereldoorlog begon beseftte men al snel dat de verschillende landstalen voor grote problemen zorgden. Daarom werd op 30 november 1914 het 'Corps des Interprètes' opgericht. Het was oorspronkelijk een idee van Tom Bridges, commandant van de Britse militaire missie bij het Groot Hoofdkwartier (GHK). De toenmalige Minister van Oorlog, Charles de Broqueville, toonde zich bereid om te helpen en duidde op zijn beurt generaal graaf Hemricourt de Grunne aan als verantwoordelijke in Le Havre, van waaruit de Belgische regering tijdens de oorlog opereerde. Op bovenvermelde datum stuurde Broqueville een brief naar Graaf Hemricourt de Grunne waarin hij hem vroeg om in te staan voor de rekrutering, de omkadering en de leiding over het korps bestaande uit 160 vrijwilligers. Dat korps zou zich gedurende drie jaar aan het tweede Britse Korps hechten (KB 4793).

Het is noemenswaardig dat generaal Hemricourt de Grunne in deze brief reeds gevraagd wordt om de kandidaten precies te selecteren en de namen door te geven van de militairen die volgens hem het meest geschikt zijn. Minister van Oorlog de Broqueville zegt bovendien dat het om een zeer delicate missie gaat en dat enkel de militairen mogen ingezet worden die alle garanties kunnen bieden.

Het Koninklijk Besluit nummer 4793 waarmee Koning Albert I een tolkenkorps oprichtte dateert echter maar van 17 november 1917. Dit was een relatief rustige periode, waarin er bijgevolg meer tijd en ruimte was voor de formalisering van dit korps dat in de praktijk al veel langer werkzaam was.

Chaos! Hoe organiseren we ons?

Het Koninklijk Besluit 4793 stelde dat de tolken in dit tolkenkorps steeds onderdeel bleven van het Belgische leger en ze dus ook onderhevig bleven aan de Belgische militaire wetten en reglementen. Voorts bepaalde het vast dat enkel sergeanten, adjudanten en onderluitenanten mochten toetreden tot het tolkenkorps. Indien een militair die rangen niet had, was de Minister van Oorlog bevoegd om hem toch te promoveren tot sergeant, afhankelijk van de behoeften van het korps. Maar indien de kandidaat-tolk een rang had die hoger was dan eerste sergeant, dan werd deze enkel toegelaten wanneer hij ermee toestemde om verlaagd te worden tot de rang van eerste sergeant.

Na 6 maanden dienst mochten de sergeanten bevorderd worden tot eerste sergeanten. Na anderhalf jaar dienst aan het front mochten die op hun beurt dan weer gepromoveerd worden tot adjudant of onderluitenant. Er werd echter een uitzondering gemaakt in geval van lege plaatsen in de kaders. Als ze voldeden aan de voorwaarden om tolk te worden, mochten adjudanten bevorderd worden tot adjudant-tolken. In dat geval werden ze, met andere woorden, niet verlaagd tot eerste sergeanten. Op het moment dat een tolk terugging

naar zijn oorspronkelijke divisie, kreeg hij echter wel opnieuw de graad toegekend die hij bekleedde vooraleer hij toetrad tot het tolkenkorps.

Uit de dossiers blijkt echter dat sommigen er niet van op de hoogte waren dat ze hoogstwaarschijnlijk gedegradeerd werden. Zo kwamen op 15 juni 1917 verscheidene onderofficieren aan in Le Havre om het tolkexamen af te leggen, maar hebben tien van hen uiteindelijk niet deelgenomen omdat ze ontgoocheld waren door de verkeerde verwachtingen op bevordering (ex-CDH 5597).

De promotie tot sergeant of eerste sergeant was noodzakelijk omdat de militairen die werden ingezet als tolk vaak in het gezelschap verkeerden van militairen die een veel hogere rang hadden (Baigorri-Jalón, 2010, p.178). Hun talenkennis zorgde ervoor dat ze in situaties terechtkwamen waar ze vroeger als gewone militair niet welkom zouden zijn geweest. Bovendien moest de tolk in deze omstandigheden vaak een leidinggevende functie uitoefenen, aangezien ze dikwijls de enigen waren die de verschillende talen beheersten. Het was belangrijk dat ze dat gezag ook uitstraalden, en militairen van een hogere functie zouden dit waarschijnlijk maar moeilijk kunnen aanvaarden van een militair die geen speciale rang bezat.

Diegene die werd aangesteld als hoofd- of opperofficier van het tolkenkorps was Graaf François de Hemricourt de Grunne. Hij kreeg heel wat bevoegdheden, zoals de verantwoordelijkheid voor de aanwerving en de opleiding van de kandidaten, alsook hun verdeling over de buitenlandse legers. Een officier en een onderofficier-secretaris die niet geschikt of verplicht waren tot de gewapende dienst werden aangesteld om hem te helpen bij de uitvoering van deze taken. De hoofdofficieren aangehecht bij de groothoofdkwartieren van de buitenlandse legers waren op hun beurt bevoegd voor de toelating van die toegewezen tolken.

De Eerste Wereldoorlog was een crisissituatie die constant evolueerde. Daardoor waren er ook grote schommelingen in de hoeveelheid tolken die men nodig had. Het Franse leger had zijn eigen tolken en het Britse leger wist vaak pas wanneer ze aankwamen of ze tolken nodig hadden en hoeveel. Tolken moesten dan zo snel mogelijk ter plaatse zijn (ex-CDH 5413).

In totaal zijn er 12 detachementen verbonden geweest aan verschillende Divisies, zowel van het Britse als het Canadese of Amerikaanse leger. Zo'n tolkeenheid bestond gemiddeld uit één officier en tien tot twaalf onderofficieren, met daaronder nog een aantal (eerste) sergeanten. De officier-tolk stond onder orders van de verbindingsofficier, terwijl hijzelf instond voor de uniform, het gedrag en de discipline van de tolken in zijn detachement. Indien nodig konden de adjudanten, ook wel onder-officieren genoemd, de officieren vervangen (ex-CDH 5413).

Om de grote fluctuaties mogelijk te kunnen maken, adviseerde generaal Graaf de Jonghe d'Ardoye, chef van de Belgische Missie bij het Brits Grand Quartier Général (Hoofdkwartier in Le Havre), de Minister van Oorlog om artikel 4 van het Koninklijk Besluit 4793 aan te passen. In dat artikel stond het volgende:

'Het tolkenkorps bestaat uit sergeanten, eerste sergeanten, adjudanten en onderluitenanten, benoemd bij gelijkstelling met die graden. De organische getalsterkte van dit korps zal naar gelang van de behoeften, bepaald worden door Onzen Minister van Oorlog, die tevens de waar te nemen verhouding in officieren en in adjudanten zal vast stellen.'

De aanpassing voegde een maximumaantal tolken toe, vastgelegd in samenspraak met de Opperbevelhebber van het Britse leger (ex-CDH 5413). Die maxima waren berekend voor het geval dat de Franse tolken niet meer nodig waren in de desbetreffende korpsen en vervangen werden door tolken van het Corps des Interprètes. Ze worden weergegeven in de onderstaande tabel:

	Officieren	Adjudanten	Eerste sergeanten of sergeanten
Infanterie	1	1	22
Cavalerie	1	1	29
Hoofdkwartier van het Korps	-	1	5
Hoofdkwartier van het Britse leger	1	1	6
Andere diensten	2	10	40

‘Andere diensten’ behelst de verbindingsofficieren tussen het Britse en Belgische artilleriekorps, de secretarissen en archivarissen die werkzaam waren bij het Britse Hoofdkwartier en de tolken die de klachten dienden te ontvangen bij de ‘*Claims Commission*’.

De eerste militaire tolken vertrokken tijdens de nacht van 23 op 24 januari 1915 met de eerste trein vanuit Le Havre. Deze eerste groep bestond uit 8 eerste sergeanten; de Hasque, baron de Vinck de Deux-Orp, Steinmann, Block, Hobben Nagel, Halewyck en Vingerhoets. Daarnaast waren er ook 2 ‘*mârechals de logis*’, sergeanten die ingezet werden bij de cavalerie of rijkswacht: Verbeeck en De Blauw (De Hasque, 1935, p.8).

Op 17 april 1915 begon de Tweede Slag om Ieper, waarbij het tolkenkorps zijn eerste grote verliezen leed (De Hasque, 1935, p.9). Het Duitse leger voerde op 22 april bovendien hun eerste chloorgasaanval uit, waardoor er ook bij het Canadese, Britse en Belgische leger veel doden vielen. Bijgevolg moest het Britse leger versterkt worden. Na de Tweede Slag om Ieper brak echter een relatief rustig periode aan die duurde tot de zomer van 1917, waardoor de legers tijd hadden om zich te herstructureren. Het terrein werd verdeeld in verschillende zones en elke zone kreeg een plaatselijke commandant. Daardoor moesten er ook tolken op vaste posten gezet worden.

Op 7 januari 1918 stuurde het Ministerie van Oorlog een mededeling uit naar alle commandanten waarin hij aankondigde dat, door de stabiliteit op het oorlogsveld, alle tolken die geschikt waren geacht voor hun militaire dienst terug dienden te gaan naar het korps waaraan ze oorspronkelijk waren gehecht. Die groep tolken werd op een reservelijst gezet en vervangen door tolken die niet geschikt waren om hun frontdienst te doen.

De tolken die niet geschikt waren werden terug naar het entrepot van de tolken te Dieppe gestuurd. Dit lag op een 116 kilometer van Le Havre. Ter plaatse zou hun militaire opleiding vervolmaakt worden door hen enerzijds fysieke oefeningen op te leggen, maar ook cursussen over de volgende materies: de organisatie van de geallieerde krijgsmachten, territoriale herbezetting en de Franse en Engelse taal.

Het is moeilijk om een cijfer te plakken op het aantal tolken omdat in die tijd niet alles werd geïnventariseerd, en er ook veel verloren ging. In dossier 3609, een register met opgave van de tolken in het Korps, worden

1439 tolken vermeld. Dit register werd gemaakt in 1919, vlak na de oorlog, en geeft daardoor waarschijnlijk het meest volledige overzicht.

Je veux être interprète, sir. May I ?

De Eerste Wereldoorlog was een crisissituatie waarin men op korte tijd plots veel tolken nodig had voor verschillende taken. Aangezien men zich hier vóór de oorlog nog niet op had voorbereid, moesten de tolken snel gerekruteerd worden. Hierdoor waren de meeste militairen die te werk werden gesteld in het tolkenkorps geen moedertaalsprekers van de vreemde talen zoals het Frans of Engels, maar hadden ze hun kennis van die taal op een eerder toevallige manier opgedaan. Zo waren er bijvoorbeeld tolken die een tijd in het buitenland hadden verbleven om er te studeren of te werken en weer anderen wiens familieleden de vreemde taal spraken.

De voorwaarden om toegelaten te worden tot het tolkenkorps werden vastgelegd in het Koninklijk Besluit 4793, uitgevaardigd op 17 november 1917. Daarin stond dat Belgische militairen moesten voldoen aan de volgende voorwaarden: ze moesten ouder zijn dan 21 jaar en mochten geen militaire verplichtingen hebben of moesten ongeschikt zijn verklaard voor de gewapende dienst. Ze werden verwacht het Frans en Vlaams machtig te zijn. Liefst beheersten ze ook de Engelse taal, maar dit was geen vereiste. Indien er onvoldoende tolken beschikbaar waren in die groep, mochten er ook militairen gerekruteerd worden die wél geschikt werden geacht voor de gewapende dienst.

En het ging na verloop van tijd niet meer enkel om militairen. In juli 1917 begonnen de geallieerden aan het Westfront terrein te heroveren, waardoor men nood had aan meer Belgische tolken (ex-CDH 5597). Die dienden de Franse tolken te vervangen, die tot dan met evenveel waren als de Belgische tolken. Elke cavaleriedivisie had bijgevolg nood aan 30 nieuwe tolken, elk legerkorps 6 tolken, en elke infanteriedivisie had 23 tolken nodig (ex-CDH 5597). Dat wilde zeggen dat er in dat geval 650 tolken gerekruteerd dienden te worden opdat men in totaal een tolkenkorps zou kunnen vormen van 53 officier-tolken en 1175 tolken.

Men kon geen tolken blijven putten uit het Belgische leger, dus suggereerde generaal Orth, toenmalige chef van de Belgische Missie bij het Britse Hoofdkwartier, generaal de Grunne om een oproep te doen bij de Belgen die in Engeland verbleven (ex-CDH 5597). Er waren tijdens de Eerste Wereldoorlog inderdaad 250.000 Belgen naar Engeland gevlucht (Declercq & Walker, 2016, p.94). Het is onduidelijk of mensen die in Engeland verbleven ook effectief terug zijn gekomen naar België om er als tolk te werken.

Een basisvoorwaarde om te mogen toetreden tot het tolkenkorps bleef nog altijd dat men Belg diende te zijn, geboren van Belgische ouders. Daarom is men in België beginnen zoeken naar mensen die het Engels machtig waren en is men burgers beginnen rekruteren. Het ging om mensen die voordien allerlei soorten beroepen uitoefenden: van studenten over leerkrachten tot patissiers (ex-CDH 5597). Deze nieuwe tolken kwamen eind mei 1917 aan bij het front, waar ze onder de verantwoordelijkheid kwamen te staan van een dertigtal meer ervaren tolken, die ondertussen gepromoveerd waren tot onderluitenant (de Hasque, 1935, p.11).

Ondanks de tijdsnood in de crisissituatie kregen de militairen wel nog steeds een opleiding in Le Havre. In de geconsulteerde dossiers is jammer genoeg niets terug te vinden over wat deze cursus juist inhield. Het is enkel duidelijk dat het gaat om een korte opleiding ging die in groep werd gevolgd.

Maurice de Hasque vertelt in zijn verslag dat de cursus absoluut niet voldoende was om hem voor te bereiden op wat hem te wachten stond aan het front. Hij zat dan ook wel in het eerste detachement, dus de kans is reëel dat de cursus mettertijd is gecorrigeerd. Maar volgens De Hasque heeft hij het meeste zelf aan het front moeten leren. Op voorhand hadden ze bijvoorbeeld niets geleerd over de organisatie van het Britse leger, de verschillende divisies van de infanterie, en hun namen. Hierdoor vielen ze aan het front van de ene verrassing in de andere, wat weleens voor gênante situaties zorgde.

Nadien kreeg de tolk een boekje mee dat diende als geheugensteuntje: 'L'aide-memoire de l'interprète belge'. Dit boekje bevat onder andere verschillende hoofdstukken betreffende de rol van de tolk en zijn bevoegdheden. Zo wordt er uitgelegd wat hij moet doen in geval van klachten en hoe hij zelf aankopen en vorderingen mag aanvragen. Verder wordt er een hoofdstuk gewijd aan zijn bezoldigingen en vergoedingen. Het tweede hoofdstuk van dit boek geeft instructies aan de tolken in geval van opmars. Op het einde zijn er teksten bijgevoegd, waaronder een paar koninklijke besluiten betreffende de oorlogsstaat en de bevoegdheden van de verschillende ordediensten.

In 'L'aide-memoire' van de tolk wordt vermeld dat een militair zijn overste absoluut niet mag vragen om een aanbeveling om op die manier een bevordering of vergoeding te bekomen. Bovendien wordt hen ook streng verboden om aan hun Britse officieren een bewijs van goed gedrag te vragen. In de praktijk gebeurde dit echter wel enorm veel. In de bestudeerde dossiers zijn talloze brieven gevonden waarin een bepaalde militair zich aanbiedt om tolk te worden. In sommige gevallen is het zelfs de echtgenote of de vader van een militair die hem aanbeveelt en rechtstreeks een brief stuurt naar het Ministerie van Oorlog. Er zijn ook brieven waarin een officier een militair aanbeveelt. Soms worden de brieven vergezeld door een attest van een vorige werkgever die stelt dat de militair zeer goede prestaties heeft geleverd bij hem. Zo heeft militair Maurice Parmentier een attest van Weston Basket and Barrel Co. in San Francisco, waarin staat dat hij tijdens het anderhalf jaar dat hij er werkte zeer tevredenstellende prestaties leverde en het bedrijf hem bijgevolg ten zeerste aanbeveelt (ex-CDH 5597).

Bewijzen van goed gedrag zijn ook in grote hoeveelheden terug te vinden in deze dossiers. Dit waren standaardformulieren over het gedrag van de desbetreffende tolk en de manier waarop die zijn dienst uitvoerde. Die formulieren dienden ingevuld te worden door de commandant van zijn bataljon, de commandant van zijn compagnie, en de chef van het korps. Die dienden elk op hun beurt een gunstig of ongunstig advies op te schrijven. Op basis van hun standpunt nam men aan het Ministerie van Oorlog een beslissing en werden de tolken dan wel of niet uitgenodigd om naar Le Havre te komen.

Wat bovendien ook opvalt in de dossiers is dat iemand van adel vaak gemakkelijker werd toegelaten tot het tolkenkorps. Zo wordt vermeld dat prins Philippe de Caraman-Chimay niet opgezet was met de hele procedure die hij diende te volgen om tolk te mogen worden (ex-CDH 5597). Daarop heeft graaf de Grunne een brief geschreven waarin hij luitenant-generaal Orthe aanstelt als diegene die prins Philippe de Caraman-Chimay moet aanbevelen. Uiteindelijk werd hij naar Le Havre gestuurd om onderzocht te worden en trad hij nadien toe

tot het tolkenkorps. Er zijn talloze andere militaire tolken die ook van adel waren, zoals onder meer prins de Croy, baron Raymond de Vynck, graaf Max de Lalaing, baron Jean de Coninck, burggraaf Alain Obert de Thieuses.

Waarom zou een militair tolk willen worden? Ten eerste omdat men dan een hoger loon kreeg, mede door hun promotie. Tolken die de graad van eerste sergeant of 'márechal-de-logis' hadden gekregen hadden namelijk recht op de soldij van die graad, 2 francs, maar ook op het supplement van de onderofficieren, dat 40 cent per dag bedroeg. De tolken zelf kregen bovendien ook een speciale vergoeding die per dag 3,50 francs bevatten (Ex-CDH 5413). Ze kregen ook bijkomende vergoedingen indien ze *chevrons*, mouwstrepen, hadden verdiend of een militaire onderscheiding. Hun loon en vergoedingen kregen ze van verbindingsofficieren of officier-tolken die bij de Field Cashiers werkten. Zij berekenden de totaalsom halfmaandelijks, waardoor de tolken hun loon normaalgezien dus steeds de eerst en de vijftiende van de maand in ontvangst mochten nemen (L'aide memoire, 1917, p.38).

Naast een promotie en een hoger loon, kwamen de tolken op plaatsen en in situaties waar een gewone militair niet in terecht zou komen. Hierdoor kregen ze ook heel wat aanzien. Overigens was de kans ook klein dat ze aan het front zelf geplaatst zouden worden. Ze waren minder actief op de plaats waar de veldslagen zelf plaatsvonden. Hierdoor was het vaak veiliger voor hen, vergeleken met een soldaat aan het front. Tolken konden uiteraard nog steeds gewond geraken, of sterven door de oorlogsomstandigheden, maar de kans was bij hen wel kleiner. Volgens Cowley (2016), die onderzoek deed naar dit verschil tussen de rol van de Franse militaire tolk en de gewone militair tijdens de Eerste Wereldoorlog, waren sommige tolken beschaamd dat ze de trots van hun land niet mochten verdedigen. Maar uiteindelijk waren de families van de militaire tolken vaak toch gerustgesteld wanneer hun zoon, echtgenoot, vader, etc. als tolk naar de oorlog mocht.

Wat moet ik doen als tolk? En wat niet?

De tolken die onderdeel waren van het 'Corps des Interprètes' dienden vooral als tussenpersonen tussen drie groepen: enerzijds de Engelstalige militaire gezagdragers en anderzijds de Franstalige en Nederlandstalige burgerlijke autoriteiten en plaatselijke bevolking. Daarnaast werden ze ook gezien als hulpkrachten voor de Britse militairen, die de tolken konden inschakelen voor eender welke soort taak. Toch was het belangrijk dat de tolk in deze grote diversiteit aan taken geen bevoegdheden overnam van de *gendarmérie* (rijkswacht), of van de burgerlijke autoriteiten. Die grens moest steeds gerespecteerd worden. Om duidelijk te maken wat de tolken mochten doen of niet mochten doen wordt in dit onderdeel een opsomming gegeven van wat hun takenpakket allemaal inhield.

Gezien de grote diversiteit aan taken die de tolken vervulden dienden ze te beantwoorden aan een hele lijst eigenschappen. Die waren grotendeels afhankelijk van hun persoonlijkheid. Een tolk moest met name welopgevoed zijn en een goede opleiding hebben genoten. Opdat voornamelijk de contacten met de Britse officieren vlot zouden verlopen, moesten de tolken vooral ook tactvol en hartelijk zijn. De goedgezindheid, welwillendheid, persoonlijke waardigheid in combinatie met een groot eerbied voor de Britse officieren waren andere eigenschappen waar veel belang aan werd gehecht, aangezien die een goede verstandhouding dienden te bevorderen. Tegenover militairen die van een gelijke of lagere rang waren, dienden ze

kameraadschap te tonen, maar ook een zekere terughoudendheid opdat hun functie niet het gedrang zou komen.

Tegelijkertijd moest de tolk zowel vastberaden als inschikkelijk zijn. Dit was vooral belangrijk wanneer het aankwam op het bemiddelen tussen de Britse troepen en de lokale autoriteiten of bevolking. Hoogstwaarschijnlijk waren de Britse militairen niet volledig op de hoogte van de Belgische wetten of gebruiken en de Belgische bevolking was zich waarschijnlijk ook niet bewust van de behoeften van de militairen. Door op een tactvolle manier te bemiddelen tussen deze verschillende groepen werden de tolken al snel de vertrouwenspersonen van de militairen.

Een bijkomende taak van de tolk bestond eruit dat hij als bemiddelaar ook de bezwaren van de lokale bevolking diende te noteren. Bij voorkeur moest de tolk een uur vastleggen waarin hij ter beschikking zou zijn in het gemeentehuis om deze bezwaren te ontvangen. Opmerkelijk is dat indien de reclamant een te hoge schadevergoeding eiste, de tolk de taak had die te reduceren tot een redelijk bedrag. Pas nadat de tolk dat had getracht, mocht de klacht overgemaakt worden aan de verantwoordelijke Britse officier. Dat gebeurde dan door een samenvatting in het Engels te schrijven waarin de tolk aangaf wat de precieze schade was en wie de schade had geleden (L'aide memoire, 1917, p.24).

Tolken waren aangehecht bij een bepaalde eenheid van het Britse leger, en werden dan ook verwacht steeds bij die eenheid te blijven. Indien die eenheid verplaatst werd, ging(en) de tolk(en) mee, tenzij ze toestemming hadden gekregen van hun verbindingsofficier om te blijven.

Net als gewone militairen hadden tolken het recht op verlof. Om de 120 dagen mocht een tolk zeven dagen verlof aanvragen. Die zeven dagen werden geteld vanaf het moment dat ze aankwamen op hun bestemming. Daarom is er in hun 'L'aide-memoire' een lijst opgenomen met steden waar tolken voornamelijk naartoe gingen en hoe lang de reis ongeveer duurde. Zo wordt er gesteld dat een militair in totaal ongeveer drie dagen reistijd nodig had indien hij naar Londen ging; anderhalve dag heen en anderhalve dag terug. Een tolk die naar Londen wilde, zou dus 10 dagen verlof krijgen (L'aide memoire, 1917, p.15).

Tolken die de regels omtrent hun verlof niet respecteerden kregen zware straffen opgelegd. Zo vermeldt dossier 3998 dat eerste sergeant tolk Pierre Bogaerts 62 uur te laat terug was van zijn verlof naar Parijs en Le Havre en, toen hij dan eindelijk terug op de basis was, zich niet had gemeld bij zijn bevoegde verbindingsofficier en bovendien zijn uniform niet droeg. Hiervoor werd hij teruggestuurd naar Le Havre, waar hij 4 dagen militair gevangenschap diende uit te zitten. Ook eerste sergeant-tolk Jean De Coninck werd bestraft met acht dagen omdat hij zonder geldige reden drie dagen te laat terugkwam van verlof (ex-CDH 3998).

Voor alle taken die de tolk uitvoerde werd hij betaald door de Belgische autoriteiten, net als de andere militairen. Zijn hulp werd vaak zeer op prijs gesteld door de bevolking, maar toch mocht hij onder geen enkele omstandigheid een extra vergoeding of cadeau aanvaarden.

Het gebeurde weleens dat een militair geschikt werd geacht om tolk te worden, maar dat dat nadien ter plaatse niet het geval bleek te zijn. Dit gebeurde omwille van verschillende redenen. De eerste oorzaak was een gebrekkige kennis van een van de talen, zoals bij eerste sergeant-tolk De Rouck. Zowel de Britse officier van het korps waaraan hij was gehecht als de Belgische onderluitenant Van der Linden en de verbindingsofficier

Luitenant Rossomme opperden dat zijn kennis van het Engels te beperkt was en eisten daarom een nieuwe tolk om hem te vervangen (ex-CDH 3998).

Een tweede reden waarom men iemand uit het tolkenkorps haalde had te maken met de delicate opdracht van de tolken. Velen bewezen in de praktijk niet te beschikken over voldoende tact en discretie. Dit was het geval bij eerste sergeant-tolk Verstraete. Volgens zijn overste bij de Tweede Divisie van het BEF richtte de lichtzinnige houding van Verstraete schade aan de reputatie van het tolkenkorps (ex-CDH 3998). Onderluitenant Graaf de Grunne was echter van mening dat dit te wijten was aan de gezondheidstoestand van Verstraete.

Het bijgevoegde rapport meldt dat hij vaak gesprekken had met andere soldaten en burgers waarin hij het terloops had over allerhande zaken zoals het gemak van de soldaten in hun verblijfplaats, welke soldaten tot welke eenheid behoorde, enzovoort (ex-CDH 3998). Dit waren echter onderwerpen waarover een tolk niet diende te spreken met een gewone burger. Tijdens zijn ondervraging ontkende hij ooit een ander uniform dan het Belgische te hebben gedragen of ooit vragen te hebben gesteld over de verplaatsingen van de troepen of andere militaire kwesties. Er zijn nochtans verschillende getuigen die in het rapport worden geciteerd die dit tegenspreken. Artillerist McQuillan van het 35ste Belegeringsbatterij vertelt bijvoorbeeld dat Verstraete hem wel degelijk vragen stelde over wapens, zoals welke soort geweren er werden gebruikt, hoe ver ze konden afvuren en welke gemeenten reeds waren gebombardeerd. Uiteindelijk werd eerste sergeant-tolk Verstraete naar Le Havre gestuurd om daar een medisch onderzoek te ondergaan. Allicht nog opmerkelijker is de reden waarom eerste sergeant-tolk Vingerhoets werd teruggestuurd naar Le Havre. Hij had blijkbaar een minnares in Poperinge, waarvan iedereen op de hoogte was (ex-CDH 3998).

Noemenswaardig is overigens dat Minister van Oorlog de Broqueville op 5 mei 1916 een brief schreef naar Kolonel Graaf de Grunne, verantwoordelijke van het tolkenkorps (ex-CDH 3998). Het is hem ter ore gekomen dat sommige tolken niet voldoende opgeleid zijn of onvoldoende tact vertonen in hun contacten. Hierop vraagt hij aan Kolonel Graaf de Grunne om hem te adviseren over de tolken en welke onder hen wel geschikt waren. Dit diende te gebeuren na de inspectie van rapporten gemaakt door de Britse oversten van de tolken. Indien het ging om officier-tolken diende ook de Britse dienst waaraan ze waren gehecht een dienstevaluatie en aanbeveling te maken.

Yes, heroverd!

Tolken hadden bijkomende taken wanneer het Britse leger een gebied had kunnen heroveren. De plaatselijke autoriteiten hadden vaak geen communicatiemiddelen ter beschikking, waardoor de tolken een paar dringende zaken in orde moesten brengen. Zo was het essentieel dat alle militairen ervoor zorgden dat de inwoners toch toegang kregen tot de nodige levensmiddelen. Van de tolk werd verwacht dat hij in deze situaties zelf initiatief toonde en zich niet enkel beperkte tot de lijst van taken die hieronder wordt gegeven.

De eerste taak die een tolk moest uitvoeren had te maken met de proviand. Wanneer hij aankwam op de heroverde plaats moest de tolk zich zo snel mogelijk informeren over het inwonersaantal. De volgende uitdaging bestond eruit om die ruwe schatting door te sturen naar zijn officier-tolk en verbindingsofficier. Aangezien er op dat ogenblik hoogstwaarschijnlijk nog geen telefoon of telegraafdiensten beschikbaar waren, moest de tolk vindingrijk zijn over hoe hij dit dan deed. In 'L'aide memoire de l'interprète belge' wordt zelfs

gesproken over fietsen en met de motor of de auto rijden. Bij de eerste de beste gelegenheid moest hij dan ook nagaan of de boodschap effectief was aangekomen.

De bevolking moest zo snel mogelijk opnieuw bevoorrad worden. Dit gebeurde bij voorkeur de dag na de herovering, maar door onvoorziene omstandigheden was dit vaak niet mogelijk. Daarom was het aangewezen dat de tolk onmiddellijk contact opnam met de commandant van de Britse eenheid waaraan hij was verbonden of een andere eenheid waarmee hij contact had.

De tweede materie waarbij de tolk betrokken was was de herinrichting van de lokale besturen. De militairen waren hiervoor bevoegd in vier gevallen: indien de burgemeester of een ander schepen het bestuur van de gemeenschap niet had kunnen behouden, wanneer deze wethouders nog aanwezig waren in het dorp maar niet de intentie hadden om de leiding te hernemen, indien geen andere bekwame mensen deze leiding hadden overgenomen, of indien de arrondissementscommissaris of plaatselijke gouverneur nog niemand had aangeduid om deze taken op zich te nemen.

Het was de taak van de tolk om inlichtingen te winnen over de situatie in het heroverde gebied. Hij moest de vergaarde informatie doorgeven aan zijn officier-tolk die, na verificatie ter plaatse, het hoofd van de missie op de hoogte moest brengen. Indien er geen Belgische officier aanwezig was was de tolk verantwoordelijk voor de leiding van de meest noodzakelijke diensten, samen met een aantal betrouwbare behulpzame plaatselijke inwoners. Dossier 4319 (ex-CDH) bevat talloze rapporten opgemaakt door de tolken na inspectie van de achtergelaten goederen, voedselvoorraden en dieren in de plaatselijke geëvacueerde landerijen en woningen.

Tolken werden ook betrokken bij een derde materie: de hygiëne en algemene gezondheidstoestand van de heroverde gebieden. Op het eerste gezicht lijkt dit geen invloed te hebben op het leger, maar deze gebieden vormden de slagvelden waardoor het belangrijk was dat de tolken, officier-tolken en de verbindingsofficieren ervoor zorgden dat de nodige maatregelen werden genomen door de gemeenschappelijke administraties en het Britse leger.

Ze waren verantwoordelijk voor de rapportering aan hun oversten over de genomen of te nemen maatregelen in de heroverde gebieden, maar ze moesten ook communiceren met de lokale besturen. Ze moesten hen duidelijk maken hoe en waar men soldaten mocht begraven. Daarnaast waren ze diegenen die de lokale besturen moesten helpen met de inspectie van de waterbronnen en waterputten, waarvan de lokale bevolking geen gebruik mocht maken zolang er geen chemische analyse was uitgevoerd.

Er waren ook andere zaken waarover de tolken de lokale besturen moest informeren. Zo moesten alle wapens, kledij en ander materiaal dat tijdens de strijd verloren was gegaan verzameld worden in het gemeentehuis. Daar mocht de lokale bevolking op geen enkele manier aankomen.

What do we 'porte', monsieur?

Zoals reeds vermeld waren tolken een soort bemiddelaars tussen het Britse leger en het Belgische leger en bevolking. Ze behoorden noch tot het Belgische volk noch tot het Britse volk. Dan rijst uiteraard de vraag: welk uniform moeten ze dan dragen? Want het was van cruciaal belang dat ook op het veld zichtbaar was welke militairen deel uitmaakten van het tolkenkorps.

Het uniform dat werd gedragen door de tolken heeft een hele evolutie doorgemaakt. In 'L'aide-memoire' van de tolken staat dat de tolken het uniform droegen van een *Tommy*, de Britse soldaten, maar met enkele Belgische elementen. Zo kregen ze van de Belgische missie een helm en een bijhorende kaki overtrek. Bovendien kregen ze een driekleurige band en hun insigne, waarop leeuwen stonden afgebeeld. Opmerkelijk is dat in december 1915 wordt vastgesteld dat veel van deze insignes verdwijnen omdat de dames er blijkbaar een zwak voor hebben (ex-CDH 3998).

De tolken waren verplicht om steeds in het bezit te zijn van een identiteitsplaatje en een identiteitskaart. Door de moeilijke omstandigheden op het veld gingen deze vaak verloren en moesten er brieven rondgestuurd worden om een nieuwe identiteitskaart aan te vragen. Ze moesten ook steeds wapens en munitie bij zich hebben en 2 gasmaskers. Het Belgische leger moest de eerste twee elementen voorzien, terwijl het Britse leger moest instaan voor de gasmaskers.

Een gedetailleerde beschrijving van het uniform vinden we terug in een verslag van Maurice de Hasque, die zelf tolk was in het eerste detachement van het korps. Hij heeft nauwkeurig beschreven hoe hij zijn uniform kreeg en waaruit dat dan allemaal bestond. Eerst en vooral kreeg hij in Le Havre een « kit bag », een soort rugzak waarin hij de volgende elementen stopte: een lange broek, een kapotjas, een beenwindsel, een hemd, een onderbroek, een paar kousen en een zakdoek. Die stukken waren allemaal kaki. Aan een tweede tafel kreeg hij nog een zak, een zakje met geweerpatronen om op de borstkas te dragen, een reiszak, een draagbare fles, een holster, en enkele kleine riemen om alles goed bij elkaar te kunnen houden. Dit alles vormde het "webbing equipment". Ten slotte kreeg hij aan een derde tafel heel wat praktische zaken: een draagriem maar dan zonder het bijhorende geweer, een groot zakmes, bestek, een mes, een eetketeltje, een veldfles, een scheermes, een tandenborstel, een schoenborstel, en bottines.

Van de Belgische militaire intendance kreeg De Hasque een Browning pistool, dat overigens niet paste in de riem die ze hadden gekregen van de Britten. Wanneer de tolken hier iets over zeiden kregen ze als antwoord van de adjudanten "Zoek het maar uit!". De tolken kregen ook twee armbanden: een om te dragen op de kiel, de andere om te dragen op de kapotjas. Die armband had de Belgische driekleur, maar volgens De Hasque was het geel zo verkleurd dat het eerder beige was geworden. Tenslotte werd op de achterkant van de kraag het insigne, eigen aan de tolken, bevestigd: een goudkleurige leeuw. Die was maximaal 4 centimeter hoog en 3 centimeter lang.

Wanneer ze alle onderdelen van hun uniform in ontvangst hadden genomen gingen de tolken in de stad op zoek naar een kleermaker die de kledij kon aanpassen. Dan zochten ze ook nog een passementmaker die kon zorgen voor het galon en het nadien ook kon vastnaaien. Dat galon diende om de rang van de desbetreffende soldaat te kunnen zien.

Het uniform van de 'tommy' zorgde in het begin af en toe voor problemen, niet in de laatste plaats omdat de tolken hoofdzakelijk in contact kwamen met officieren, wat zorgde voor ambigue situaties. De promotie van tolken tot de rang van eerste sergeant gebeurde namelijk pas tijdens de laatste jaren van de oorlog. Vele tolken lieten dan ook een officiersuniform maken wanneer ze op verlof waren. Dit vonden de Britse officieren een goed idee want het bevorderde het kameraadschap tussen beiden. Ook de Belgische officieren waren hier voorstanders van omdat daardoor het prestige en de efficiëntie van de tolken toenamen. Door het uniform

van een officier te dragen, konden ze ook voorgesteld worden als een hulpofficier, een soort rang eigen aan het Belgische leger, dat zich bevond tussen een “commissioned officer” en een “non-commissioned officer”. Door hen zo voor te stellen hadden de tolken de uitstraling van een officier en verliepen de contacten met de Britse officieren veel vlotter.

Tijdens de rustperiode na de Tweede Slag om Ieper, evolueerde dit uniform verder. Onderofficier-tolken mochten voor het eerst op verlof en velen kwamen terug met een Engelse pet. Die werd nog populairder wanneer het Belgische leger zelf helmen begon te dragen die hier heel hard op leken. Nadien werd die versie op zijn beurt vervangen door een stalen helm die de onderofficier-tolken droegen met een kaki hoes erbovenop.

Officier-tolken hadden nog een grotere bewegingsvrijheid. Zij hadden in het begin de vrije keuze tussen het dragen van een kaki uniform of het officiersuniform van hun oorspronkelijk bataljon. Zo droeg onderofficier tolk van de Kerckove een felrood uniform en een groen jasje met gouden strepen. Achteraf liet het Belgische leger, waaronder ook de officier-tolken, de kleurrijke uniformen achter zich en verving hen door kaki exemplaren. Ze konden evenwel nog steeds kiezen om de Britse uniformjas met open kraag te dragen of het nieuwe Belgische officiersuniform dat bestond uit een rechtstaande kraag met het embleem van de tolken: de goudkleurige leeuw.

Op 18 december 1917 stuurde generaal Graaf de Jonghe d'Ardoye, chef van de Belgische Missie bij het Brits Grand Quartier Général (Hoofdkwartier in Le Havre) hierover een brief naar de Minister van Oorlog de Grunne (ex-CDH 5413). Daarin erkent hij dat het merendeel van de onderofficier-tolken niet alleen allang een uniform dragen die ze krijgen van het Britse leger, maar dat ze bovendien op eigen kosten en initiatief hun kiel, broek en Engelse pet uitkozen. Luitenant-Generaal Baron de Ceuninck brengt begrip op voor het feit dat de tolken het uniform geven van een simpele militair niet geschikt zou zijn omdat ze zo gedegradeerd zouden worden en de Britse officieren niet meer voldoende respect zouden opbrengen voor de rol van de tolk. Hierdoor zou het werk van de tolk enkel bemoeilijkt worden.

Hierop stelt generaal Graaf de Jonghe d'Ardoye voor om het Britse uniform dat de soldaten ontvingen moest worden gezien als hun werkuniform, maar dat ze vanaf hun indiensttreding bij het Belgisch leger ook een kiel, broek en een kepie (een uniformpet) zoals diegene die de officier-tolken droegen mochten dragen. Bovendien meldt hij ook dat de Britse autoriteiten uitdrukkelijk verbieden dat onderofficier-tolken de driefriem boven de schouder dragen, zoals de officieren dat deden.

De tolken werden geacht de regels te respecteren betreffende hun uniform en indien ze dat niet deden werden ze gestraft. Zo staat in dossier 3998 beschreven dat tolk Tonnelier een Sam Browne-riem droeg, een speciale riem die diagonaal over de rechterschouder hangt. Dit element was echter geen onderdeel van het uniform van de tolken dus vroeg zijn kapitein-commandant Morin om vier dagen straf. Uiteindelijk kreeg Tonnelier acht dagen cachot opgelegd.

Een andere mogelijke straf die de tolken opgelegd kon worden was het zelf opnieuw aankopen van een verloren deel van het uniform. Zo vergat eerste sergeant-tolk De Haeck op 15 april 1916 zijn revolver op de trein wanneer hij op de terugweg was van zijn verlof in Engeland. Hij kreeg hiervoor niet alleen 8 dagen cachot opgelegd, maar diende bovendien op eigen kosten een nieuwe revolver te voorzien (ex-CDH 3998).

The interpreter to the outsider

Het werk van de tolken werd door talloze groepen enorm geapprecieerd en krijgt op verschillende plaatsen eervolle vermeldingen. In het boek *'Les Interprètes Belges dans l'Armée Britannique'* wordt verkondigd hoe de tolken al snel de vertrouwenspersonen werden van de Britse militairen.

In de pers waren er lovende woorden weggelegd voor de prestaties van de tolken. In de krant *Echo de Paris* staat op 16 oktober 1918 het volgende:

'Les troupes britanniques en liaison avec les Belges avaient franchi six kilomètres en moins d'une heure. La liaison était parfaite, les interprètes belges ayant fait preuve d'une grande bravoure.'

Les Interprètes Belges, 1919, p.13

De krant *La Nation Belge*, een krant die werd opgericht in maart 1918 (www.hetarchief.be), schreef op 16 en 26 oktober ook stukken waar een zeer gunstig beeld werd gesticht. *La Nation Belge* was echter wel een nationalistische krant die het Belgische leger en volk vooral verheerlijkte (www.hetarchief.be), waardoor het niet verwonderlijk is dat het blad op zo'n positieve manier berichtte over de tolken.

De uitstekende prestaties van de tolken vertaalden zich ook in talloze decoraties. In die tijd kon het Belgische leger nog geen Oorlogskruisen toekennen omdat die pas werden opgericht op 25 oktober 1915 door Koninklijk Besluit (https://nl.wikipedia.org/wiki/Oorlogskruis_België). Maar tolken kregen tijdens de eerste jaren van de oorlog wel onderscheidingen van andere landen.

Volgens De Hasque (1935, p.10) was Henri Anspach de eerste tolk die in april 1915 deze eer toegekend kreeg in leper. Hij kreeg van Rusland het Sint-Joriskruis van de tweede klasse. Maar ongeveer een jaar later werd Anspach op de vingers getikt omdat hij aandrong op een ontvangstbevestiging, terwijl hij zijn oversten er niet van op de hoogte had gebracht dat hij die brief had verstuurd (ex-CDH 3998). Toen hij zich daarvoor diende te verantwoorden voor een juridische raadgever, gedroeg hij zich ook daar brutaal. Niettemin werd Anspach uiteindelijk geen straf opgelegd omwille van zijn jonge leeftijd en het feit dat hij een oorlogsvrijwilliger was.

Het Britse leger kende langs hun kant ook eretekens uit aan Belgische tolken die aangehecht waren aan het Britse leger. Op 13 augustus 1916 gebeurde dit voor de eerste keer. Toen kregen 10 officier-tolken van Koning George V van het Verenigd Koninkrijk de DCM (Distinguished Conduct Medal), een tweederangs onderscheiding die werd uitgereikt voor moed (<https://www.forces-war-records.co.uk/collections/115/recipients-of-the-dcm/>). Het Britse leger reikte, naast de DCM, ook twee andere decoraties uit aan de Belgische tolken: enerzijds de DSO (Distinguished Service Order), in het Nederlands de Orde van Voornamen Dienst (Wikipedia) en anderzijds het Britse Oorlogskruis, de 'Military Cross' (MC).

De eerste Belgische decoratie werd op 29 augustus 1915 uitgereikt aan sergeant-luitenant baron de Vinck. Hij was geblesseerd geraakt bij de bestorming van d'Hooghe en werd nadien benoemd tot de Kroonorde. Hij kreeg op respectievelijk 29 februari 1916 en 13 augustus 1916 ook het Belgische Oorlogskruis en het Britse 'Military Cross'. In totaal kreeg een veertigtal tolken een onderscheiding.

Achiel Van Wallegghem

Achiel Van Wallegghem was in 1914 onderpastoor van Dikkebus, een dorp dat op 5 kilometer lag van Ieper. In 1915 werd hij dienstdoend pastoor in Reningelst (Dendooven & Chielens, 2008, p.171). Tijdens zijn tijd als pastoor dichtbij het front hield hij een dagboek bij waarin hij elke dag iets schreef. Soms maar een paar zinnen, maar soms ook een paar pagina's. Deze dagboeken zijn in 2014 erkend door de Vlaamse overheid als Eerste Wereldoorlog-gerelateerd erfgoed van nationaal belang (Declercq & Walker, 2016, p.52).

Hij beschrijft de feitelijke gebeurtenissen van alles wat er in zijn dorp en daarrond plaatsvindt op een zakelijke manier, waar hij toch zijn eigen humor en ironie aan toevoegt (Van Wallegghem, 2014, p.20). Vooral de inwoners waar hij als pastoor over waakte staan centraal in zijn verhaal. En toch zorgt zijn nieuwsgierigheid ervoor dat hij ook veel aandacht schenkt aan de talloze buitenlandse troepen die Reningelst passeerden onderweg naar het front (Van Wallegghem, 2014, p.14).

In die gedetailleerde beschrijvingen worden ook de tolken regelmatig vermeld. Zowel de Belgische als de Franse. Het is dan ook interessant om te zien hoe Achiel van Wallegghem als getuige de aanwezigheid van de tolken ervaart. Hij is een van de weinige getuigen die zijn ervaringen met de tolken heeft neergeschreven, waardoor het ook zeer interessant is om deze te vergelijken met de richtlijnen die de tolken op het eerste zicht hadden gekregen. De passages in het dagboek dienen met andere woorden als voorbeelden om de theorie en de praktijk aan elkaar te toetsen en zo te zien of ze overeenkomen of net contrasteren.

Achiel van Wallegghem vermeldt de tolken in zijn dagboeken in totaal 24 keer. Ze komen voor het eerst voor op 13 januari 1915, wanneer hij beschrijft hoe de Britse soldaten de lokale bevolking behandelen. Velen klagen omdat de soldaten lokale boeren weggagen uit hun huizen opdat de soldaten er kunnen verblijven. Toch erkent pastoor Van Wallegghem vanaf het begin de essentiële rol die de tolken spelen in de relatie tussen de Britse militairen en de lokale bevolking. Dat wordt aangetoond in het volgende fragment:

'Toch hebben niet allen zo te klagen. Het ligt allemaal aan de officieren en tolken.'

Van Wallegghem, 2014, p.122

Die verklaring weerspiegelt zich ook in de andere vermeldingen van Van Wallegghem. Daar zitten zowel positieve als negatieve beschrijvingen over de tolken in. Een van de eerstvolgende berichten waarin de tolken aan bod komen is zeer positief. Op 29 januari 1915 schrijft hij namelijk het volgende:

Sedert drie weken is hier in Dikkebus een kampcommandant. Deze is belast met het soldatenbestuur van Dikkebus, neemt de schikkingen voor het inkwartieren van de troepen, geeft samen met het gemeentebestuur het vrijgeleide, neemt schikkingen voor wegen en straten en reinigheidsdienst, ook voor de gezondheidsdienst, onderzoekt de klachten van de burgers over de troepen. De eerste die wij hier hebben, is een vriendelijk man. Hij spreekt weinig Frans maar laat nagenoeg alle zaken over aan zijn tolk meneer Constantin, die zeer beleefd en de burgers genegen is. Alleen met hem moet het volk handelen en met de stad hebben zij maar weinig zaken meer. Er zijn nog verscheidene tolken, de eerste weken enkel Franse. Zij zijn in het algemeen goed voor het volk. Hun werk bestaat meestal in het bezorgen van de verscheidene voorraden en te onderhandelen met de bevolking.

Van Wallegghem, 2014, p. 127

Bovenstaand bericht van Van Walleghem komt volledig overeen met wat in 'L'aide-mémoire' staat. Daar staat namelijk in dat tolken vooral als bemiddelaars dienden te fungeren tussen de lokale bevolking en de Britse officieren. Daarnaast zijn alle functies die in dit fragment worden beschreven taken die hen op voorhand ook werden opgelegd. We zouden dus kunnen stellen dat deze tolk Constantin zijn orders netjes opvolgde. Ook in een ander fragment van 20 januari 1918 heeft Van Walleghem (2014, p.534) het over de taken van de tolken. Hij beschrijft hoe de tolken in de dorpen rondgaan om te inspecteren welke boeren er nog zijn, alsook de staat en mogelijkheden van de velden. Ook hier weer komt de beschrijving overeen met de theoretische omkadering van de tolken.

Toch is Achiel Van Walleghem niet altijd even positief over het werk van de tolken. Zo beschrijft hij op 24 december 1915 hoe veel winkels in Dikkebus gesloten worden omdat ze verkopen aan te hoge prijzen. Anderen die aan dezelfde prijs verkopen mogen dan weer wel open blijven. Volgens pastoor Van Walleghem gaat het enkel om een tactiek van de Britse militairen om de inwoners van Dikkebus uit het dorp te jagen. En hij beweert zelfs, op zijn typerende sarcastische wijze, dat vooral de plaatselijk tolk Hoornaert hier verantwoordelijk voor is.

'Wie hier een pluim verdient, is advocaat Hoornaert van Antwerpen, tolk bij de Engelse A.P.M. (Assistant Provost Marshal) van de 3de divisie. Hij is de opstoker van de hele zaak en schijnt maar te leven om de burgerbevolking moeilijkheden aan te doen.'

Van Walleghem, 2014, p.240

Na een tijd is pastoor Van Walleghem allesbehalve lovend over de tolken. Onderstaand fragment van 11 oktober 1917 is hier een goed bewijs van:

'Op de Engelse sector zijn hier 200 nieuwe Belgische tolken gearriveerd. Waarvoor al dat volk moet dienen, de Heer is het wijs. Er liepen er voordien reeds te veel. De Franse vooral zijn hier geheel en al onnuttig. Men beweert dat het is om in de nieuw veroverde dorpen als bemiddelaar te dienen tussen het volk en het leger. In alle geval heeft men er nu genoeg om alle gemeenten van West-Vlaanderen te voorzien. De tolken zijn meestal de kieskeurigsten in de huizen waar zij ingekwartierd zijn, waarschijnlijk omdat zij de meeste verdiensten hebben. Wij ondervinden het ook in de onderpastorie, waar 2 van die nieuwe klanten logeren. In een huis waar er nu na 3 jaar oorlog en voortdurende inkwartiering nog nooit iemand, officier noch generaal, het minste beklag gedaan heeft, begint een manneke van 20 jaar op te spelen dat dit en dat niet goed is, en dat het moet veranderen. Als allesverslaand argument voegde hij erbij: 'Vous savez, je suis le baron de Woelmont.' Waarop wij antwoordden: 'Très bien, monsieur l'interprète'. 's Anderdaags kon hij reeds beleefd zijn. Hij vertelde nu ook dat hij wat Vlaams kende maar enkel om met de knechten te spreken. Hij was immers een Limburger.'

Van Walleghem, 2014, p.504

Op 20 januari 1918 worden er volgens Van Walleghem 150 tolken weggehaald. Hierover heeft hij duidelijk gemengde gevoelens. Langs de ene kant zegt hij dat slecht aan komt bij die mannen, 'daar zij hier een mooi

leventje hadden' (Van Wallegghem, 2014, p.534). Maar langs de andere kant geeft hij ook toe dat het een 'klein verlies' is voor de legerdienst.

Dat vat zijn verhouding met de tolken allicht nog het best samen: soms positief, en dan weer negatief. Het wisselt enorm af van tolk tot tolk. Pastoor Van Wallegghem was een zeer nieuwsgierig man (Van Wallegghem, 2014, p.14) waardoor hij het niet kon laten om de tolken aan de tand te voelen over allerhande zaken. Deze tolken losten dan vaak meer dan hen eigenlijk toegelaten was. Zo beschrijft Van Wallegghem (2014, p.335) dat hij op 14 augustus 1916 van een tolk veel informatie krijgt over het bezoek van koning Georges van Engeland aan de troepen in Reningelst. Tenslotte was pastoor Van Wallegghem een erg gerespecteerde man (Van Wallegghem, 2014, p.4), waardoor de tolken waarschijnlijk des te meer aan hem toevertrouwd.

Een aantal tolken toegelicht

In dit deel zullen een paar tolken die onderdeel waren van het 'Corps des Interprètes' nader toegelicht worden. Het gaat om tolken die vaak voorkomen in de dossiers of een belangrijke rol hebben gespeeld, in of buiten het tolkenkorps.

Maurice de Hasque

Maurice de Hasque was oorspronkelijk een ingenieur, maar werd al snel tolk. Hij zat immers al bij het eerste detachement dat tijdens de nacht van 23 op 24 januari 1915 met de trein vertrok vanuit Le Havre. Hij werd ingezet als tolk in de Eerste Divisie van het achtste korps van het Britse leger. Hij heeft enorm veel neergeschreven over zijn ervaringen als tolk, zowel tijdens de oorlog als erna. Voorts heeft hij op 27 april 1935 een toespraak gehouden over de geschiedenis van het tolkenkorps tijdens een conferentie waarbij de vlag werd teruggegeven aan de Antwerpse afdeling van het Broederschap van de Belgische Militaire Tolken. De tekst daarvan is nadien integraal gepubliceerd geweest. Al deze rapporten van de Hasque zijn van grote waarde geweest voor deze meesterproef. Hij was namelijk een van de weinigen die de ruimere context en organisatie van het korps zo uitvoerig beschreef.

In al zijn naslagwerken over het korps, is de Hasque zeer lovend over de tolken. Hij uit regelmatig kritiek over bepaalde elementen zoals de cursus die hij volgde vooraleer hij naar het front vertrok, of over de chaos betreffende de uniformen in het begin. Maar toch verheerlijkt hij keer op keer de dapperheid waarmee de tolken in zeer moeilijke omstandigheden hun taken vervullen. Ook generaal de Grunne wordt opgehemeld tijdens zijn toespraak van 1935.

Naast de documenten die hij zelf schreef zijn er ook verschillende documenten waarin de Hasque wordt geprezen voor zijn bewezen diensten als tolk. Zo zou hij op 20 september in Vlamertinghe een groep arbeiders op een rustige manier in veiligheid hebben gebracht, ondanks het feit dat een granaatscherf de helft van zijn kepie wegblied. Zijn overste, generaal de Jonghe d'Ardoye, schrijft hem hierover een brief om hem te feliciteren en hem te tonen hoe zeer hij zijn gedrag op prijs stelt. Het was toen al de tweede keer dat hij een eervolle vermelding kreeg bij de dagorder (ex-CDH 3998).

Hij wordt nogmaals aanbevolen voor een onderscheiding door Alex Stevenson, CRE (Commander Royal Engineers), Commandant van de Koninklijke Ingenieurs. Wanneer die in December 1915 de divisie verlaat,

schrijft hij een brief aan de Hasque waarin hij hem bedankt voor de bewezen diensten als tolk, maar vooral voor de grondigheid en bekwaamheid waarmee hij zijn taken uitvoerde, ook al waren deze vaak van een zeer technische aard. Stevenson bedankt hem dan ook en hoopt dat de Belgische overheid hem zal belonen voor zijn uitstekend werk (ex-CDH, Restarchief).

De opvolger van Alex Stevenson, kapitein Robert H. Mac Kenzie is ook vol lof over de manier waarop de Hasque de leiding nam over een zeventiendertigtal arbeiders die werkzaam waren aan het IJzerkanaal, alsook de verbindingsweg tussen Vlamertinghe en Ieper (ex-CDH, Restarchief). In de vermeldingen wordt hij beschreven als een ijverige, actieve man die altijd bereid was te helpen.

Voor al deze eervolle vermeldingen kreeg hij verschillende onderscheidingen. De eerste onderscheiding, de Distinguished Conduct Medal, mag hij op 23 augustus 1916 in ontvangst nemen op de Grote Markt van Bailleul. Daar werden 19 anderen, waaronder graaf de Hemricourt de Grunne, ook onderscheiden (de Hasque, 1935, p.10). Van het Franse leger ontving hij het Croix de Guerre (Oorlogskruis). Tenslotte ontving hij van het Belgische leger de volgende onderscheidingen: Oorlogskruis met palm en twee bronzen leeuwjes, de Medaille van de Vrijwillige Strijder, de Overwinningmedaille en de Herinneringsmedaille aan de Oorlog 1914-1918. Een deel van die decoraties had hij te danken aan zijn lange dienst in het leger. Daardoor had hij immers 7 frontstrepen en 1 chevron omdat hij geblesseerd was geraakt op 25 mei 1918 (ex-CDH, Restarchief).

Op 10 juni 1917 wordt hij gepromoveerd tot officier-tolk en nog geen jaar later, op 1 mei 1919, wordt hij op eigen verzoek op verlof geplaatst. Door zijn vele geschriften zal hij altijd herinnerd worden als een trotse vertegenwoordiger van het 'Corps des Interprètes'.

Ernest Claes

Ernest Claes staat vooral bekend als auteur van het boek 'De Witte', dat verscheen in 1920 (Verbeke, 2011, p.51). Maar wat weinigen weten is dat hij bovendien ook een tijdlang tolk is geweest tijdens de Eerste Wereldoorlog. Ernest Claes, geboren in 1885, had het geluk om in Leuven Germaanse filologie te mogen studeren en zijn legerdienst in de nabije kazerne uit te voeren. In 1911 werd hij doctor in de Germaanse filologie, waarna hij werkzaam was bij de vertaaldienst van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

Op 1 augustus 1914 werd hij dan toch opgeroepen, en vertrok hij naar Namen met het tiende Linierregiment. Maar kort erna, op 22-23 augustus, raakte hij vier keer gewond bij Bonninnes, waarna hij krijgsgevangene werd genomen door de Duitsers. Doordat hij zo goed Duits sprak, fungeerde hij als tolk en kreeg hij bijgevolg van de Duitse inspecteurs een rode-kruisarmband. Daardoor werd hij gezien als brancardier en werd hij, samen met Franse brancardiërs, vrijgelaten op 26 januari 1915 (Verbeke, 2011, p.52). Ze gingen naar Zwitserland, maar toen hij het bestaan van het 'Corps des Interprètes' vernam, was hij al snel geïnteresseerd. Hij slaagde erin om via zijn kennissen opgeroepen te worden en ging daarop naar Le Havre en Sainte-Adresse. Op 10 februari 1915 werd hij gepromoveerd tot eerste sergeant en vanaf eind maart, begin april was hij de tolk van dienst bij het hoofdkwartier van The South Midland Division, dat lange tijd gevestigd was bij Cassel (Verbeke, 2011, p.52).

Ernest Claes heeft dagboeken geschreven over zijn tijd in het leger waarin ook zijn tijd als tolk wordt beschreven, al heeft hij daar veel minder uitgebreid over geschreven. Hij vertelt dat hij elke ochtend verwacht

werd bij de majoor van het bataljon, die hem dan orders gaf. Hij moest vaak een fles whisky of wijn gaan halen in Nieppe of Armentières. Hij zegt ook dat hij zeer goed overeenkwam met Hendrik de Man, waarna in het volgende stuk uitgebreid wordt verteld. Ze hadden zelfs plannen om na de oorlog samen een weekblad te publiceren (Verbeke, 2011, p.53).

Maar in september 1915 bracht een fragment uit een brief die hij had geschreven naar zijn vrouw hem in de problemen:

‘Precies alsof de Duitsers nog niet wisten dat in die stad Britse troepen lagen, en dat de Duitsers niet wisten waarom ze Armentieres voortdurend beschoten.’

(Verbeke, 2011, p.54)

Het was niet toegelaten om in brieven naar het thuisfront te vermelden waar men zat, dus werd Claes naar Saint-Omer gestuurd, waar hij terechtgewezen werd door generaal de Jonghe d’Ardoye. Nadien werd hij naar Le Havre gestuurd, waar kolonel de Hemricourt hem geloofde en werk gaf aan het Documentatiecentrum in Le Havre (Verbeke, 2011, p.54). Desondanks werd hij niet meer opgeroepen door het tolkenkorps.

Hendrik de Man

Hendrik de Man is een zeer gerenommeerde socialistische politicus die vooral bekend staat om Het Plan van de Arbeid, dat ook wel het Plan de Man werd genoemd. Slechts weinigen weten dat ook hij tolk is geweest in het ‘Corps des Interprètes’.

De Man groeide op in een welgesteld gezin (Verbruggen & Pyenson, 2011, p.490). Nadien studeerde hij in Leipzig en Gent en werkte hij aan verschillende universiteiten in binnen- en buitenland. Zo leerde hij heel wat talen kennen en werd hij al snel opgemerkt door de socialistische partijvoorzitter Emile Vandervelde (Monfreda, 2011, p.38). Dit zorgde ervoor dat de Man reeds voor het begin van de Eerste Wereldoorlog als tolk fungeerde tijdens de onderhandelingen tussen Jean Jaurès en vertegenwoordigers van de Duitse Arbeiderspartij (Verbruggen & Pyenson, 2011, p.493).

Bij de uitbraak van de oorlog meldt de Man zich aan als oorlogsvrijwilliger. Hierop werd hij als onderluitenant aangehecht bij de 48ste divisie van het Britse leger (Amsab-ISG). Op 30 mei 1916 wordt hij overgeplaatst naar een andere artilleriedivisie: de 41ste divisie. Nadien werd hij ook ingezet bij de vertaaldienst. De Britse divisies waaraan hij was gehecht waren met andere woorden niet betrokken bij belangrijke offensieven. Maar de Man verfraaide zijn tijd als oorlogsvrijwilliger graag (Monfreda, 2011, p.39). Zo schrijft hij in een brief aan een vriend in Nederland dat hij dagelijks een paar uur lang onder vuur staat, maar dat hij nog geen schram heeft opgelopen omdat hij zich zo uitstekend gedraagt (Amsab-ISG).

Niettemin moet er geen afbreuk gedaan worden aan zijn rol als oorlogstolk. Hij zou zijn taken steeds met grote toewijding hebben uitgevoerd en wordt dan ook verschillende keren bedankt door zijn Britse oversten. Hierdoor kreeg hij het Britse Military Cross van Koning George V. Ook in *‘Les Interprètes Belges dans l’armée Britannique’* (p.19) wordt de Man in een zeer positief daglicht voorgesteld:

'Has been attached to the British Army as Belgian Interpreter Officer since May 1915 during which period he has carried out his duties in a markedly tactful manner. He is a most conscientious, keen, energetic officer, ready for any work at all times and has been most helpful in every way.'

Door zijn nauwe banden met het socialisme en de toenmalige Minister van Staat, wordt de Man in 1917 naar het veldleger overgeplaatst (IISG). Op 7 mei van datzelfde jaar vertrekt hij samen met Emile Vandervelde en Louis de Brouckère naar Rusland om er te praten met de Russische revolutionaire socialisten (Coudenys, 2017, p.191). Hij wordt tijdens de lente van 1918 door de Belgische overheid ook op een missie gestuurd naar de Verenigde Staten (Verbruggen & Pyenson, 2011, p.494).

Nadien bleef De Man vooral op het politieke toneel erg actief, waar hij steeds meer in contact kwam met Duitsgezinde politici zoals Léon Degrelle (Monfreda, 2011, p.40). Uiteindelijk ging hij echter te ver in zijn samenwerkingen met de Duitsers, waardoor hij in 1946 terecht stond voor onder andere collaboratie (Monfreda, 2011, p.48).

Alles bij elkaar eindigde Hendrik de Man zijn leven in mineur, maar tijdens de Eerste Wereldoorlog heeft hij in ieder geval zijn dienst bewezen als tolk. Toen werden zijn werk en inzet zeer gewaardeerd door zijn officieren in het Britse leger.

Conclusie

In deze meesterproef is getracht een algemeen beeld te schetsen van het tolkenkorps dat werd ingesteld tijdens de Eerste Wereldoorlog om te bemiddelen tussen de Britse soldaten en de Belgische bevolking en soldaten, die zowel Nederlandstalig als Franstalig waren. Op basis van voornamelijk de ex-CDH dossiers en andere historische documenten werden verschillende aspecten van dit 'Corps des Interprètes' onderzocht. De oorspronkelijke hoofdonderzoeksvraag was dan ook:

Hoe werden de vertaal- & tolkdiensten georganiseerd tijdens de Eerste Wereldoorlog?

Ook de volgende deelvragen werden onderzocht:

Wie kwam in aanmerking om tolk te worden in het 'Corps des Interprètes'?

Werden de tolken opgeleid? Zo ja: wat hield die opleiding in?

Welke taken had een tolk?

Het 'Corps des Interprètes' was een apart korps dat onderdeel bleef van het Belgische leger en onder leiding kwam te staan van generaal graaf Hemricourt de Grunne. Die benoemde geschikte militairen tot (eerste) sergeant, adjudant of luitenant-tolken. Een militair werd geschikt geacht om tolk te worden in het korps indien hij voldeed aan bepaalde voorwaarden: het Vlaams, het Frans en liefst ook het Engels beheersen, minstens 21 jaar oud zijn en geen militaire verplichtingen hebben of ongeschikt verklaard zijn voor zijn militaire dienst. Indien ze voldeden aan deze voorwaarden werden ze naar Le Havre gestuurd om er een korte opleiding te volgen, al is er niets terug te vinden over wat deze cursus juist inhield.

De militairen die na deze screening effectief tolk mochten worden maakten deel uit van een detachement dat bestond uit één officier, tien tot twaalf onderofficieren, en een veertigtal (eerste) sergeanten. Elke tolkeenheid werd gehecht aan een Britse Divisie, waar ze ter beschikking stonden van de Britse officieren. Ze waren hoofdzakelijk degenen die instonden voor de bemiddeling tussen de Britse troepen en de lokale bevolking. Maar hun taken varieerden enorm afhankelijk van de situatie. Zo kregen ze extra verantwoordelijkheden wanneer de Britse troepen erin slaagden een dorp te heroveren, zoals het inspecteren van de achtergelaten woningen en landerijen alsook het heropstarten van de bevoorrading van de burgers.

De tolken die deel uitmaakten van het 'Corps des Interprètes' tijdens de Eerste Wereldoorlog hadden complexe taken waar veel van hen werd verwacht. Ze speelden dan ook een cruciale rol in de interacties tussen de verschillende aanwezige partijen aan het IJzerfront. Al bij al is uit deze studie gebleken dat de verschillende partijen over het algemeen tevreden waren met de prestaties van de tolken. Velen onder hen hebben daarom zowel van het Britse als het Belgische leger heel wat militaire onderscheidingen in ontvangst mogen nemen.

Ze mogen aan het begin van de oorlog dan wel onvoorbereid zijn geweest op de talenkwesties, maar hebben hier goed op gereageerd. Het 'Corps des Interprètes' werd al snel na het ondervinden van taalproblemen opgericht met een goede structuur en een goede doorlichting van de kandidaten vooraleer ze werden opgenomen. Het tolkenkorps wordt dan wel vaak over het hoofd gezien, maar is ongetwijfeld een cruciale instantie geweest die grote invloed heeft gehad op de dagdagelijkse communicatie aan het IJzerfront.

Suggesties voor verder onderzoek

Aangezien het tolkenkorps nog maar amper onderzocht is geweest, is deze meesterproef maar een aanzet. Het gebruikte materiaal kan zeker gebruikt worden voor verder onderzoek. Zo werd er oorspronkelijk gedacht om ook een lijst te maken van alle tolken en hun mutaties, maar omwille van tijdsbeperkingen en het grote aantal tolken was dit niet haalbaar. Maar dergelijke elementen zouden zeker verder uitgewerkt kunnen worden.

Deze meesterproef richt zich specifiek op de interacties tussen het Belgische en het Britse leger aan het IJzerfront. Maar ook het Canadese leger had een taalbarrière omwille van zijn Engelstalige en de Franstalige soldaten, die op hun beurt een minderheid vormden (Walker & Declercq, 2016, p.48). Niettemin is ook dit onderwerp nog maar in beperkte mate onderzocht.

Aangezien deze thesis de tolken onderzocht die werkzaam waren tijdens de Eerste Wereldoorlog waren er amper verslagen van de tolken zelf te vinden. Maar wat over de tolken tijdens de Tweede Wereldoorlog of andere internationale conflicten? Het zou alvast interessant zijn om te zien hoe de tolken zelf hun rol ervoeren. Ze stonden als bemiddelaars tenslotte tussen verschillende partijen maar werden toch geacht neutraal te blijven, wat heel wat moeilijkheden met zich moeten hebben meegebracht.

Aangezien taal in conflicten en de daarbij horende rol van tolken of vertalers nog maar weinig onder de aandacht is gebracht, zijn er nog voldoende onderdelen hiervan die grondiger bestudeerd kunnen worden. Daarmee zou men niet enkel een beter beeld kunnen schetsen van het alledaagse leven tijdens internationale conflicten, maar zou men ook de visie op de evolutie van de tolkwetenschap kunnen uitbreiden.

Literatuurlijst

(1917). *Aide-mémoire de l'interprète belge*. Paris: Imprimerie Militaire Berger-Levrault.

Baigorri Jalón, J. (2004). *De Paris à Nuremberg: naissance de l'interprétation de conférence*. Ottawa : University of Ottawa Press.

Baigorri Jalón, J. (2006). Perspectives on the History of Interpretation: Research Proposals. *Bastin*. pp. 101-110.

Boone, Marc. (2011). *Historici en hun métier: een inleiding tot de historische kritiek*. Gent: Academia press.

Bowen, M. (1995). Interpreters and the making of history. In Delisle, J., & Woodsworth, J. *Translators Through History*. pp. 245 – 281.

Brussel, Algemeen Rijksarchief, T029 De Broqueville.

Brussel, Documentatiecentrum van het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsmiddeleeuwen (KLM), ex-CDH/Moskou.

Coolsaet, R. (1998). *België en zijn buitenlandse politiek*. Leuven: Uitgeverij Van Halewyck.

De Hasque, M. (1935). *Les grandes lignes de l'histoire du corps des interprètes militaires belges 1914-1948*. Berchem: Lamoën.

De tweede slag bij Ieper (22 april – 25 mei 1915). Geraadpleegd op 10 april 2017 via <http://www.wo1.be/nl/geschiedenis/slagen-in-de-westhoek/de-ieperboog/de-tweede-slag-bij-ieper-22-april-25-mei-1915>

Declercq, C. & Walker, J. (2016). *Languages and the First World War: Communicating in a Transnational War*. London: Palgrave Macmillan.

Delvaux, B. (18 maart 2014) Parlait-on français dans les tranchées? *Le Soir*, p.1.

Dendooven, D., Chielens, P. (2008). *Wereldoorlog I: vijf continenten in Vlaanderen*. Tielt: Lannoo.

Elaut, G. & Carnier, M. (2013) *Stappenplan Archiefonderzoek*. Geraadpleegd op 10 mei 2017 via http://www.arch.be/docs/brochures/stappenplan_archiefonderzoek.pdf

Footitt, H., & Kelly, M. (2012). *Languages at War: Policies and Practices of Language Contacts in Conflict*. Palgrave Macmillan UK.

Forces War Records. *Recipients of the DCM*. Geraadpleegd op 4 mei 2017 via <https://www.forces-war-records.co.uk/collections/115/recipients-of-the-dcm/>

Geheugen Collectief, (2016), *Jozef Simons en de Eerste Wereldoorlog*. Geraadpleegd op 14 mei 2017 via <http://jozefsimons.be/wp-content/uploads/2016/11/Geheugen-Collectief-Onderzoeksrapport-Jozef-Simons-en-de-Eerste-Wereldoorlog.pdf>

Gent, Amsab-ISG, *Hendrik de Man*, zonder signatuur.

Gómez Amich, A. (2013). The Vital Role of Conflict Interpreters. *Nawa: journal of language and communication*, 7(2), 15-28.

Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis. Geraadpleegd op 11 maart 2017 via www.klm-mra.be

(1917) *La cuestion flamande et l'Allemagne*. Paris : Belger-Levraut.

La Nation belge: journal quotidien d'union nationale. Geraadpleegd op 12 augustus 2017 via <https://hetarchief.be/en/media/la-nation-belge-journal-quotidien-dunion-nationale/g1CcbOiR7cngKmuOBcFL0Gp1>

Meersschaert, H. *De officiële Belgische onderscheidingen voor de Eerste Wereldoorlog*. Geraadpleegd op 5 mei 2017 via http://www.bel-memorial.org/books/Decorations_officielles_14-18_NL.pdf

Monfreda, P. (2011). De collaboratie van Hendrik de Man. *Brood & Rozen*, 1, Geraadpleegd op 10 augustus 2017 op <http://ojs.ugent.be/broodenrozen/article/download/3449/3435>.

Platel, M. (2004). *Communautaire geschiedenis van België* (2e editie). Leuven: Davidsfonds.

Prevenier, W., Howell, M., & Boone, M. (Eds.) (2000). *Uit goede bron*. Introductie tot de historische kritiek. 8e editie. Leuven, Apeldoorn: Garant.

Remy, J. & Voyé, L. (1979). Le mouvement flamand dialectique du culturel et de l'économique. *Cahiers Internationaux de Sociologie*. (66) p. 29-61.

Roland, R. (1999). *Interpreters as diplomats: a diplomatic history of the role of interpreters in world politics*. Ottawa: University of Ottawa Press.

Van Wallegghem, A. (2014). *Oorlogsdagboeken 1914-1918*. Vertaald door Willy Spillebeen, Tielt: Lannoo.

Verbeke, R. (2002). *Eerste sergeant Ernest Claes in 1915 in Ploegsteert*. *Westernfront Association*, p. 51-54.

Verbruggen, C. & Pyenson, L. (2011). History and the history of science in the work of Hendrik de Man. *Journal of Belgian History*. (3-4) p.487-511.

Wikipedia, *Orde van Voorname Dienst*. Geraadpleegd op 13 mei 2017 via [https://nl.wikipedia.org/wiki/Orde_van_Voorname_Dienst_\(Verenigd_Koninkrijk\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Orde_van_Voorname_Dienst_(Verenigd_Koninkrijk))

Wikipedia, *Eervolle Vermelding*. Geraadpleegd op 10 augustus 2017 via https://nl.wikipedia.org/wiki/Eervolle_Vermelding#Belgi.C3.AB

Bijlagen

Bijlage 1: Koninklijk Besluit 4793

<p>COMMANDEMENT DE L'ARMÉE ÉTAT-MAJOR IIIe Section N° 1199</p>	<p>Au G. Q. G., le 17 novembre 1917.</p> <p>192</p>
<h3>Ordre journalier de l'Armée</h3>	
<p>1. — Mutations dans le S. S.</p> <p>Morimont, M., médecin de bataillon de 2e classe de l'H. M. de Fontgombault (prov.), est désigné pour être remis à la disposition du méd. princ. dir. le S. S. des TNE. au G. Q. G.</p> <p>Gaudissart, P., auxiliaire du S. M. de l'H. M. de Beveren (provisoirement) est désigné pour la 5 D. A.</p>	
<p>2. — Corps d'interprètes. Ci-dessous copie de l'A. R., n° 4793, créant un corps d'interprètes.</p>	
<p style="text-align: center;">CRÉATION D'UN CORPS D'INTERPRÈTES N° 4793.</p> <p style="text-align: center;">ALBERT, ROI DES BELGES.</p> <p>A tous présents, et à venir, SALUT.</p> <p>Sur la proposition de Notre Ministre de la Guerre,</p> <p>Nous avons arrêté et arrêtons :</p> <p>ARTICLE PREMIER. — Il est créé, pour la durée de la guerre, un corps des interprètes, destinés à servir d'intermédiaires entre les troupes alliées opérant en Belgique et le personnel des administrations communales ou les populations civiles. Ils sont également chargés de veiller à la sauvegarde des intérêts de ces dernières.</p> <p>ART. 2. — Les interprètes sont recrutés parmi les Belges âgés de 21 ans révolus possédant la connaissance des langues française et flamande ou française, flamande et anglaise, et non astreints au service militaire ou reconnus inaptes au service armé.</p> <p>Toutefois, faute d'éléments suffisants, le recrutement peut s'étendre aux militaires aptes au service armé.</p> <p>ART. 3. — Les interprètes doivent avoir la qualité de militaire. Quel que soit l'emploi qu'ils occupent, ils restent soumis à la juridiction, aux lois et règlements militaires belges.</p> <p>ART. 4. — Le corps des interprètes comprend des sergents, des adjudants et des sous-lieutenants nommés par assimilation à ces grades. Les effectifs organiques du corps seront fixés,</p>	<p style="text-align: center;">INSTELLING VAN EEN TOLKENKORPS N° 4793.</p> <p style="text-align: center;">ALBERT, KONING DER BELGEN,</p> <p style="text-align: center;">Aan allen, tegenwoordigen en toekomstenden, HEIL.</p> <p>Op voorstel van Onzen Minister van Oorlog, Wij hebben besloten en Wij besluiten :</p> <p>ARTIKEL EEN. — Er wordt, voor den duur van den oorlog, een tolkenkorps ingesteld bestemd om tusschen de in België krijgsvorende troepen der Bondgenooten en het personeel van de gemeentebesturen of de burgerbevolking tot bemiddelaar te verstrekken. Dit korps is meteen belast met de bescherming van de belangen dezer laatste.</p> <p>ART. 2. — De tolken worden aangeworven onder de Belgen die volle 21 jaar oud zijn en de Fransche en Vlaamsche of Fransche, Vlaamsche en Engelsche talen kundig zijn, gene militaire verplichtingen hebben of als tot den gewapenden dienst ongeschikt zijn geworden.</p> <p>Bij gebrek aan toereikende elementen mag de verving uitgebreid worden tot de voor den gewapenden dienst geschikte militairen.</p> <p>ART. 3. — De tolken moeten de hoedanigheid van militair hebben. Zij blijven aan de Belgische rechtsmacht en aan de Belgische militaire wetten en reglementen onderworpen welke ook de bediening zij welke zij vervullen.</p> <p>ART. 4. — Het tolkenkorps bestaat uit sergeanten, eerste sergeanten, adjudanten en onderluitenanten, benoemd bij gelijkstelling met die graden. De organische getalsterkte van</p>
<p>A Monsieur le Ministre de la Guerre de Belgique.</p>	

au fur et à mesure des besoins, par Notre Ministre de la Guerre, qui déterminera également la proportion à observer en officiers et en adjudants.

ART. — Le corps des interprètes est commandé par un officier supérieur ou général qui est chargé du recrutement des candidats, de leur instruction et de leur répartition dans les armées étrangères. Dès l'admission des interprètes aux armées alliées, les Chefs des missions belges auprès des Grands Quartiers Généraux de ces armées, ou éventuellement, l'officier supérieur qui leur est adjoint, exercent, vis-à-vis d'eux, les attributions de chef de détachement.

ART. 6. — Le commandant du corps des interprètes relève directement du Ministre de la Guerre.

Un officier et un sous-officier secrétaire, inaptes ou non astreints au service armé, sont mis à sa disposition.

ART. 7. — Les candidats reconnus aptes au service des interprètes sont admis en qualité de sergent. Toutefois, les militaires venant de l'armée de campagne, titulaires d'un grade supérieur à celui de premier sergent, ne pourront être admis dans le corps des interprètes que s'ils consentent à être retrogradés au rang de premier sergent.

Tous les grades inférieurs à celui d'officier sont conférés par le Chef du corps.

Les officiers sont commissionnés par le Roi, sur avis du Ministre de la Guerre qui reçoit les propositions des chefs des missions belges auprès des Grands Quartiers Généraux alliés et du Chef du corps des interprètes.

Les sergents interprètes peuvent être nommés premiers sergents après 6 mois de bons services.

Les grades d'adjudant et de sous-lieutenant sont conférés, suivant les vacances qui se produisent dans les cadres, aux premiers sergents et adjudants qui comptent au moins respectivement un an et 18 mois de service effectif d'interprète au front belge ou allié.

Toutefois, les adjudants de l'armée de campagne retrogradés au rang de premier sergent au moment de leur passage dans le corps des interprètes pourront, en cas de vacances dans les cadres, être promus adjudants interprètes aussitôt qu'ils seront complètement au courant de leur nouveau service.

dit corps zal naar gelang van de behoeften, bepaald worden door Onzen Minister van Oorlog, die tevens de waar te nemen verhouding in officieren en in adjudanten zal vast stellen.

ART. 5. — Het tolkenkorps wordt gecommandeerd door eenen hoofd- of opperofficier, die belast is met de aanwerving en het onderricht van de kandidaten en met hunne indeeling onder de vreemde legers. Van de toelating af der tolken bij de verbondene legers, oelonen de hoofden van de Belgische zendingen bij de groot-hoofdkwartieren dier legers of, des gevallen, de hun toegevoegde hoofdofficiëren, tegenover hen, de bevoegdheid van detachements-overste uit.

ART. 6. — De bevelhebber van het tolkenkorps is rechtstreeks afhankelijk van den Minister van Oorlog.

Een officier en een onderofficier-secretaris die tot den gewapenden dienst niet geschikt of niet verplicht zijn, worden te zijner beschikking gesteld.

ART. 7. — De tot den dienst der tolken geschikt bevonden kandidaten worden in hoedanigheid van sergeant aangenomen. Evenwel zullen de met een hooger grad dan die van eersten sergeant uit het veldleger komende militairen niet in het tolkenkorps kunnen aanvaard worden, dan zoo zij tot den rang van eersten sergeant willen verlaagd worden.

Al de graden beneden dien van officier worden door het Hoofd van het korps verleend.

De officieren worden aangesteld door den Koning, op advies van den Minister van Oorlog, die de voorstellen ontvangt van de hoofden der Belgische zendingen bij de groot-hoofdkwartieren der Bondgenooten en van het hoofd van het tolkenkorps.

De sergeanten tolken mogen, na zes maand goeden dienst, tot eerste sergeanten benoemd worden.

De graden van adjudant en onder-luitenant worden verleend, volgens de openvallende plaatsen in de kaders, aan de eerste sergeanten en adjudanten die onderscheidenlijk minstens één jaar en anderhalf jaar werkelijken dienst van tolk op het Belgisch front of op het front van een Bondgenoot hebben vervuld.

Evenwel zullen de op het oogenblik van hunne overplaatsing bij het tolkenkorps tot den rang van eersten sergeant verlaagde adjudanten van het veldleger, in geval van openvallende plaatsen in de kaders, tot adjudanten-tolken kunnen bevorderd worden zoodra zij volkomen op de hoogte van hunnen dienst zullen zijn.

816

Art. 8. — L'interprète non issu de l'armée de campagne qui, pour une cause quelconque, cesse de faire partie du corps, perd, ipso facto, le grade qui lui a été conféré dans ce corps.

L'interprète issu de l'armée de campagne qui, pour une cause quelconque, cesse de faire partie de ce corps, peut rentrer à l'armée de campagne avec le grade qu'il y occupait avant son admission dans le corps des interprètes.

Art. 9. — Les attributions respectives des officiers et gradés du corps des interprètes ainsi que les prescriptions relatives à leur tenue et aux allocations dues aux gradés seront déterminées par Notre Ministre de la Guerre.

Art. 10. — Notre Ministre de la Guerre est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Donné en Notre Quartier Général, le 2 novembre 1917.

Art. 8. — De niet van het veldleger voortkomende tolk, die om het even welke reden, ophoudt deel uit te maken van het korps, verliest, metterdaad, de hem bij dit korps verleenden graad.

De van het veldleger voortkomende tolk die, om welkdanige reden, ophoudt deel uit te maken van het korps, mag terug bij het veldleger treden met den graad dien hij erbij bekleedde vóór zijne aanneming bij het tolkenkorps.

Art. 9. — De onderscheidene bevoegdheden der officieren en gegradeerden van het tolkenkorps, evenals de voorschriften aangaande hunne tenue en de aan de gegradeerden verontschuldigde toelagen zullen door Onzen Minister van Oorlog bepaald worden.

Art. 10. — Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van onderhavig besluit.

Gegeven in Ons Hoofdkwartier den 2 November 1917.

ALBERT

Par le Roi :
Le Ministre de la Guerre.

Van 's Konings wege;
De Minister van Oorlog.

DE CEUNINGK